

Buda-Pest, június 8-án 1873.

Előfizetési feltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 12 ft. — Félévre 6 ft.

Csupán a Vasárnapi Ujság: Egész évre 8 ft. Félévre 4 ft. — Csupán a Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. — Félévre 3 ft.

Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokk: Egy négyszer hasábjátott petit sor, vagy annak helye, egyszeri ígatásnál 10 krajczárba; háromszori vagy többszori ígatásnál csak 7 krajczárba számítatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetőnyomatot elfogad Bécében: Oppelk Alajos, Wollzeile Nr. 22. és Haasenstein és Vogler, Wollzeile Nr. 9. — Bélyegdíj, külön minden ígatás után 30 kr.

egyik ötödfél, a másik harmadfél millióig, s hogy tömérdek ember jutott általa a vált meggazdagodás helyett koldusbotra. Ez a mindent feledtető esemény újra ott történt, a honnan az újabb időben Európát megrázkéltató minden lökés ered, Franciaországban. Az az ember, a kit a jelenkor legnagyobb államférfiának tartott a világ, a ki egy rombadöntött országot alig két esztendő alatt újra fölépített, a jöltét és hitel addig soha el nem ért magaslatára emelt, a ki kifizetett annyi adósságot, melylyel rézpénzben fizetve egy hüvelyk vastagságú lemezekkel lehetne beborítani az egész földtekét, a ki fegyvertelenül kiszorított az országból egy diadalmas ellenséget: ez az ember, Thiers, e politikai Nagy Sándor, a kindl senkire se illeken jobban a szavak, hogy „magus Alexander corpore parvus erat,“ — egy parlamenti csiny következőtében megbukott s megbukott vele talán a francia köztársaság s talán Európa békeje is. E hir nagy izgatottságra ejtett mindenkit, s nem volt ember, a ki azt ne kérdezte volna: „mi lesz már most?“ és nem volt ember, a ki e kérdésre választ tudott volna adni. Mindenki csak a francia lapokat lesi azóta, a politikai lapok erről az eseményről beszélnek s latra vetnek a nevezetes ülésben elejtett minden szót, hogy a következő dolgokról némi tájékozást szerezzenek. Azok, a kik kevésbé törődnek a politikával s azt hiszik, hogy Franciaország sokkal távolabb van, semhogy a mi ott történt, ránk valami hatással lehetne, az időjárás nézik s a kedvező aratási kilátásokban keresnek mentő szert hazánknak nemcsak a politikai csapások ellen, melyek a francia, de a pénzügyiek ellen is, melyek az osztrák határszélel fenyegetnek. Maga a magyar országgyűlés pedig úgy tesz, mint a struccmadár: homokbuczkába bujtatja fejét s azt hiszi, hogy most már nem látja senki. Nincs az az értelmes ember s nincs az a hirtlap, mely sürgetőleg ne követelné, hogy hozzuk helyre a százados mulasztásokat és siessünk reformmunkáinkkal és állandalmi ügy, mint társadalmi átalakulásokunkkal; de az országgyűlés, melyre a nemzet az ő érdekeit bizta, öbe teszi kezét, néha tart csak ülést, s azt is oly vitaközökkel tölti el, a mik bizony vajmi keveset használnak az országnak. E miatt általános az elégtelenség mindenütt, magában a közönségben úgy, mint a hirtlapokban, s azok a közlönnyök, melyek a leghevesebben védelmezték a kormányt minden megtámadás ellen, most maguk is a legelkeseredettebb támadást intézik ellenök. Az ország érzi, hogy csak a legmegfeszítettebb munka az, mi bennünket megmenthet s fájdalommal látja, hogy a kormány és a „haza atyái“ mily közönyösen veszik a rájuk bízott nagy feladatot, melyről egyikük sem látszik tudomásul venni, hogy „a lét és nem lét kérdése,“ hogy fáradszónal dolgozunk.

„(Bécsből május 29-ről) távirják: A nemzeti bank a magyar pénzügyminiszter ohajtására elhatározta a magyar fiókok dotációjának fölemelését. E szerint Pest két milliányi emelést kap, Zágráb 150,000, Debreczen 300,000 frtot és a többi fiókok is megkapják a pénzügyminiszter kívánásága szerint a megfelelő fölemeléseket.

„(A színház enquettében) már megalapított a nemzeti színház jövedébeli igazgatási formája. A főfelügyeletet a belügyminiszter gyakorolja egy, a király által kinevezett intendans által; az intézet közvetlen vezetése pedig egy drámai és egy operai igazgatóra bízatik.

„(Egy magyar ember az ozeánon túlról.) E napokban érkezett haza Dettára (Aradm.) Amerikából, nevezetesen a Mississipi-államnak San-Louis nevű városából Pollitzer hazánkfia, ki Makórol való, s évek előtt hagyta el szülőföldjét. Hogy mily tekintélyes állást vívott ki az új világrészben, kitűnik abból, miként tagja azon állam törvényhozó testületének, melyben lakik.

„(Mojláth Antal gr. földi maradványai) m. hó 18-án érkeztek Perbenyikbe, hol az indóháznál résztvevő nagy néptömeg várta. A koporsót innen egyházi körmenettel vitték végig a falun,

s aztán a kastély kápolnájában föllállított ravatalra helyezték, hol egész nap sokan vették körül, még egyszer látni akarva az érdemes halott arcját a koporsó üveg-fedelén át. A temetés napján nemcsak Zemplénből, hanem Szabolcsból és Ungból is érkeztek küldöttségek. A temetést Perger kassai püspök vezette. A kastélyból az elhunyt legkedvesebb hatos fogata vitte a koporsót a nagy-türkányi családi sírbolthoz.

„(Lipcsében máj. 22-dikén) ama házat, hol Wagner Rikárd született 1813. máj. 22-dikén, tehát 60 év előtt, márvány emléktáblával látták el.

„(A kolozsvári önkéntes tüszölök) máj. 25-én tartották zászlószentelési ünnepélyüket, zászlóanyá kibédi Biasini Domokosné asszony volt. Az ünnepélyes szertartás után, melyben Kolozs-Monostor, Nagy-Szeben, Kolozsvár önkéntes tüszölői vettek részt, diszobél, műkedvelői előadás és fáklyás zene rendeztetett.

„(Házasság) Kolozsvárt mult heten volt dr. Brandt József jeles mítő orvos esküvője Gyarmathy Laura kisasszonnyal.

„(Elkobzott fűrjek.) A kapitányi hivatal körülbelül 150 darab fűrjet kobzott el a pesti piacokon, mivel a jelen előhaladt időszakban a fűrjek madarászása tiltva van.

„(Nagyvárad mellett) a két hét előtt elünt Koltor hadnagy holttestét fölalták, de nem tudni: maga ölte-e meg magát, vagy mások?

„(Kusa exfejedelem holttestét) Moldvába szállítják. Temetése egyszerű ment véghez m. hó 17-én Heidelbergában, az ottani sírkerti kápolnában. A kis gyászoló csapatban volt az elhunyt neje és két fia. Kusa utóbbi időben legtöbbet Flórenczben tartózkodott, s onnan m. hó elején ment Heidelbergába. Gégesorvadásban szenvedett, halálát azonban gyorsan beálló szívszélhűdés okozta.

† (Halálhíradások.) Pichler Nep. János, ki 1848-ban Pesten honvéd ténparancsnok volt, 73 éves korában, — az egri ezüstkereszt rendház alperjele, a rend idősbje Vagovits György Bertalan, arany-miséis áldozat, érdemesült gimnáziumi és lyceumi tanár, élete 81. évében elhunyt. A lefolyt heten elhunytak továbbá: Simay Sámuel aradmegyei birtokos, 88 éves korában; Janecsek Ferencz somberek-i plébános, 40 éves korában; Aigner Károly aradi köztisztviselő, álló gyógyszerész 67 éves korában; Novák Antal szépművész fiatal vegytanár a budai főrealtanodánál; Molnárffy József pesti ügyvéd Pinkafőn 34 éves korában; Petruha Lajos Sina b. nyugalmazott számtartója 50 éves korában; Mándely József, ki, Aradon 9, Magyar-Pécskán 26, és Pesten 5 évig mint tanító és kisedővő fáradszónal tevékenységgel működött; életének 65-ik évében. — Kossuth egykori titkárának Szölösnyek övegye néhány nap előtt halt meg Oraviczán. A boldogult a román-bánáti határozatredben Bosovits helység közelében gazdag szénbányával bírt, melyet egy angol társulatlak évi 60,000 frtért bocsátott haszonbérbe. Vagyonát különféle jótékony czelokra hagyta azal a kikötéssel, hogy a hagyomány csak 30 év múlva vehető igénybe. — S.-a.-Ujhely egyik legbüzsőbb polgára: Szentgyörgyi József kereskedő a kolera áldozatául esett; ép a tanácsteremben lepte meg a kör. — Hata zágrábi főpolgármester meghalt. — Szemmek József, ismert pesti kereskedő, a régi Medetz-czég egyik üzlettársa, meghalt vidéken, hová gyógyulni ment. — Budán e heten hunyt el Mály János, egykor az oraviczai járás főszolgabírája.

— (Manzoni Sándor) a hírneves olasz költő, ki hazájának irodalmában egyike volt a nemzeti irány megalapítóinak, május 22-kén Milanóban meghalt. Lehíresebb műve az olasz irodalom első és páratlan regénye a „Jegyesek“, mely csaknem minden európai nyelvre le van fordítva. Hosszu életet élt, mert 1784-ben született Milanóban s egész hazájában, de kivált szülőföldjén a legnagyobb tiszteltetésben állott halálaig.

Nemzeti színház.

Péntek, máj. 23. „Julius Caesar.“ Szomorjáték 6 felv. Irta Shake-peare; ford. Vörösnary.

Szombat, máj. 24. „A hugenották.“ Opera 4 felv. Zenéjét szerette Meyerbeer. (Carina k. a. föllejtéül.)

Vasárnap, máj. 25. „A csikós.“ Népszínmű 3 felv. Irta Szigligeti.

Hétfő, máj. 26. „Salome.“ Dráma 5 felv. Irta b. Jósika Kálmán.

Kedd, máj. 27. „Ernáni.“ Opera 4 felv. Zenéjét: szerette Verdi.

Szerda, máj. 28. Előszór: „A váróteremben.“ Vigjáték 1 felv. Irta Müller H., ford. Sz. K. — „A légyott.“ Vigjáték 1 felv. Irta Ifj. Abrányi Kornél — „Házi gyógyszer.“ Vigjáték 1 felv. Franciaából ford. Szigligeti Jolán.

Csütörtök máj. 29. „Dinorah“ Opera 3 felv. Zenéjét szerette Meyerbeer.

Szerkesztői mondanivaló.

— Szegec. P. F. „Drégel romjain.“ Diesticsonai elég csinosak, gordülékények és szabatosak; irány- s nyelvygokorlatnak dicséretet érdemel. De tartalma nem felel meg az alának. Nemesak új szemre, de az ismeretlenek meg csak egy új fordulata sincs benne. Pedig ma már a klasszikai mértékeket csak úgy élvezhetjük, ha igazán klasszikus tartalom is van bennök. Ólton arany serlegből senki sem akar vinkót inni.

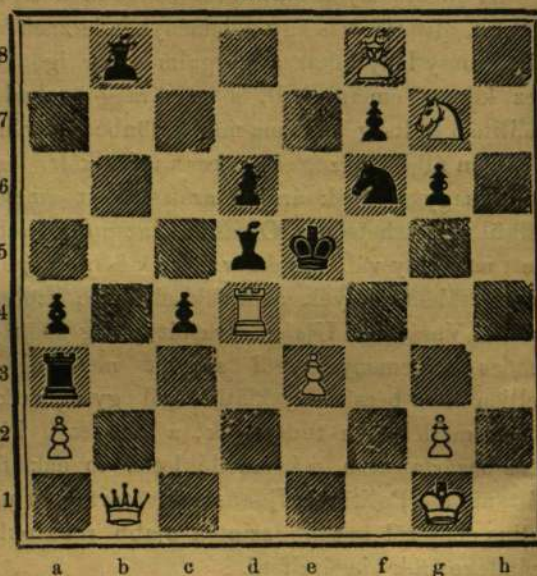
— X. Y. Z. P., „A futó bolond“ gyöngye utánzása Petőfi örültjének. „Ez az élet...“ sem sokat ér. Szerzőjük még az előkészület korszakában van; s gyakorlatra és önállóságra van szüksége hogy élvezhetőt adhasson. Ars longa.

— Pills. „Sok boldog pünkösöt ohajvta.“ — Használóképpen. De a vers nem közölhető; nagyon parlagi poezis.

— V. D. „A tevehajcsár“ csinos s jóni fug.

SAKKJÁTEK.

705-ik sz. f. Czenthe Józseftől (Miskolczon.)

Világos indul s a negyedik lépésre mattot mond.

A 700-ik számú feladvány megfejtése.

Shinkmann (W. A.-tól Grand-Rapidsban (Amerikában.)

Vil. Söt.

1. Bd7-h7 . . . . . Kd4-d5:
2. d6-d7 . . . . . Kd5-d6 (a)
3. d7-d8H Kd6-d5
4. Bh7-d7 mat.

2. . . . . a . . . . . Kd5-d4 (b)
3. d7-d8B+ . . . . . K tétész szer.
4. Vd8 d2 mat.

2. . . . . b 2. Kd5-c6-c6
3. d7-d8B 3. K-b6-f6
4. Bd8-d6 mat.

Helyesen fejtették meg: Veszprémben: Fulöp József. — Miskolczon: Czenthe József. — Geln: Glesinger Zsigmond. — Sárospatakon: Gérecz Károly. — Aradon: Kovács Albert. — Debreczenben: Zagya Imre. — Jászkisér: Galambos László. — Sziget-Csepén: Mayer Károly. — A pesti sakk-kör.

Rövid értesítések. Debreczen: Z. J. A beküldött 5 lépéses már 4 lépésre fejthető meg: 1. Bg8-g6 Hd8-e6 2. Bg6-e6+ stb.

Bartakovics Béla.

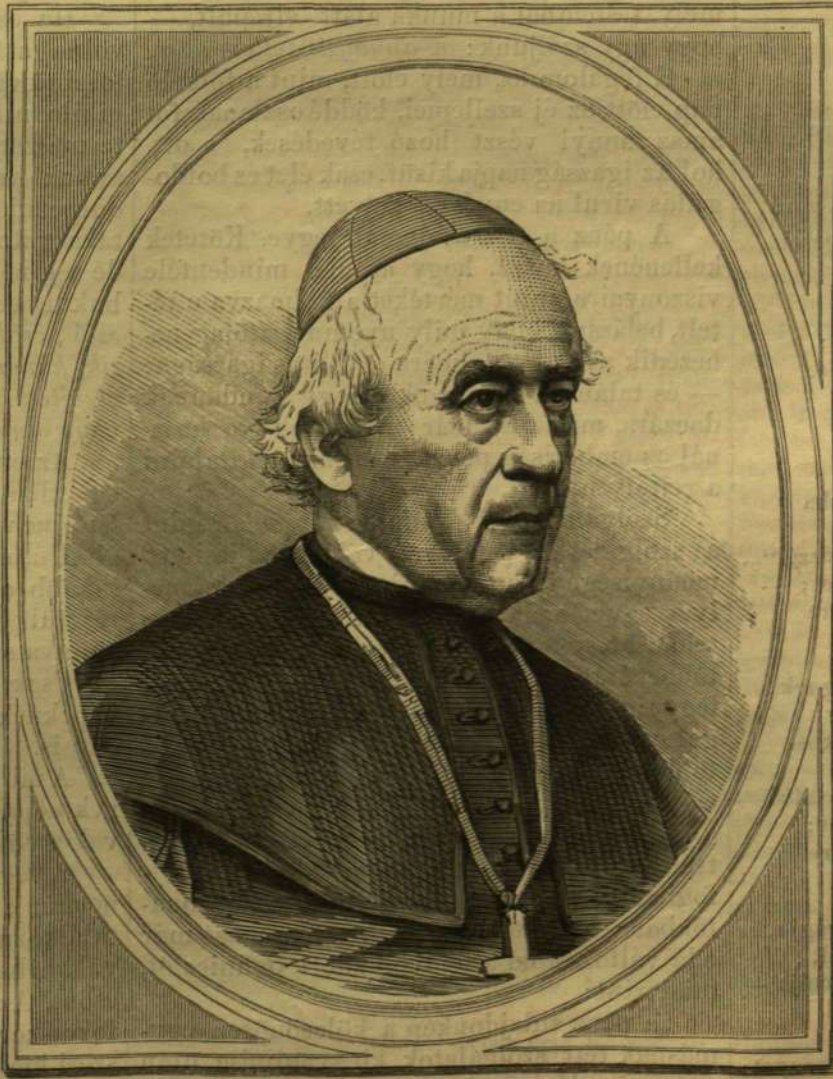
(1792—1873.)

Olyan gyász van a magyar katolikus klérusnak, melyben őszintén osztozik vele Magyarországon az is, a ki nem tartozik felekezethez. Egy derék, nemesak felekezete hivat, hanem az egész emberiséget szerető, jótékony, hazafias főpapja hunyt el a mult heten, a kiről joggal elmondhatjuk, hogy igazi keresztény volt.

Bartakovics Béla, egri érsek mult hó 30-kán éjjeli 11 órakor, életének 82-ik, püspökségének 28-ik, érseki működésének pedig 22-ik évében megszünt élni.

Kisapponyi Bartakovics Béla, egy horvát eredetű család sarja, melynek egyik őse, Bartakovics János 1520—1530 között a törökök elől Erdélybe menekült; született Nyitra megyében, ősi jószágán 1792. ápril 5-kén. Szülői Bartakovics Ferencz, nyitrai főbíró, később pénztárnok, 1805—1807-ig országgyűlési követ és Almássy Ágnes, Almássy Károly nyitrai megyei főbíró leánya, voltak.

Eletrajzát a „Vasárnapi Ujság“ régibb folyamai már közölvén, itt ez alkalommal csak röviden emlíjük meg, hogy 1805-ben a pozsonyi Emecianumba, az esztergomi növendékpapok sorába vétetett föl és két éven át itt nyerte kiképzését. Innen a nagyszombati papnöveldebe küldetvén, ott a bölcsészetet tanulva; a theologiai tanfolyamot pedig a bécsi Pazmaneumban 1813-ban fejezte be. Fialt kora miatt azonban csak 1815-ben, s ekkor is pápai fölmentvény mellett szenteltetett föl. Lelkészkedését Selyén, Stan-kovics Antal plébános oldala mellett kezdte meg; hanem később Muzslára tétetett át. 1817-ben b. Perényi Imre nagy-prepost és érseki helyetnökhöz ígatónak hivatott be. 1820-ban Rudnay esztergomi primás udvarában levéltárnok, 1825-ben primási titkár lön. Ez ál-

BARTAKOVICS BÉLA.

lásában megismerkedett az egyházi kormányzat szövedékével és Rudnay nagy elismeréssel szövel a fiatal pap kitünő tehetségeiről. 1830-ban udvari kanonok lön. Rudnay primás halála után 1831-ben pedig nagyszombati főhelyetnök s általános ügyhallgató. E hivatalt 14 évig, 1844. augusztus 22-ig viselte, s hogy mennyire megnyerte hívei szeretetét, mutatja az is, hogy mikor 1844-ben rozsnyói megyés püspökké neveztek ki, a nagyszombati egyházmegyei kerület hálája jeléül és emlékül remek goth-művű ezüst pástorbottal tisztelte meg, melyre e két szó volt vésvé: „Rexit amore.“ („Szeretettel kormányzott.“)

Mint rozsnyói megyei püspök a főrendi tábla tagja lett. De az 1848—49-ki szabadságharc után visszatért székhelyére, hol még most is kegyelettel emlékeznek a főpástorra, ki híveit a legszomorubb napok alatt valódi keresztényi szeretettel vigasztalá s nem hagyta kebelökből kialudni a jobb jövő iránti reményt.

1850. ápril 2-án neveztetett ki egri érsekké, de csak 1851. jan. 19-kén ígatottatott be érseki székébe. Itt kezdődik tulajdonképen áldásos működése.

Az abszolút uralom alatt a jó hazafiának vajmi kevés tevéleges befolyások lehetett a közéletre. Ugy szólva: egyedül az irodalmi térről volt kevésbé korlátozatlanul. Bartakovics tehát erre fordította figyelmét s az érseki megapadt jövedelmek némi rendezése után tetemes anyagi áldozatokat hozott becses irodalmi termékeknek a magyar irodalomba átültetésére.

Igy az ő áldozatkészségének köszönhetjük a többi közt Homér Iliásának Szabó István által eszközlött fordítását, a Szentírás magyarátolgozását Káldy nyomán, Cantu Caesar világhírű történetének a Szt-István társulat kiadásában megjelent fordítását, Alroy „Egyetemes egyháztörténetét“, Quintilian fordítását stb.

Nagy gondot fordított az iskolai és nevelési ügyre, s egyik kiváló ellenzője volt az osztrák kormány germanizálási törekvéseinek. 1852-ben 72,000 forint alapítványt tett az egri angol kisasszonyok javára. Az egri érseki megye tanitói számára nyugdíj-intézetet alapított, melynek 30,000 frtnyi alapítókéje legnagyobb részét az ő áldozatkészségének köszönhető.

1856-ban a konkordátum

HETI-NAPTÁR.

Hónapi-és hetinap	Katholikus és protestans naptar	Görög-orosz naptar	Izraeliták naptara	N a p	H o l d					
				hossza	kél	nyug.	hossza	kél	nyug.	
1 Vasár	E Pünkös-d v. E Pünk. v.	Május (6)	Siv. R.	10 p. 57	4	7	48	135	6	regg. regg.
2 Hétfő	Pünkösöd hétfő Pünk. hétf.	21 Konstant.	7 P. 2. ün.	71 55	4	7	49	147	2	10 36 4 40
3 Kedd	Klotild, Korn	22 Basilicus	8	72 52	4	6	50	158	56	11 42 1 1
4 Szerd.	Quirin p. Kant. Bert	23 Mihály püsp.	9	73 49	4	5	51	170	50	este 1 17
5 Csüt.	Bonifác	24 Simeon	10	74 47	4	5	52	182	50	1 33
6 Pént.	Norbert	25 János feje	11 T. biás	75 44	4	5	53	195	1	2 59 1 49
7 Szomb.	Jézus sz. szíve Pücheria	26 Karpus	12 S. Bethal.	76 41	4	3	54	207	27	4 10 2 4

Holdváltozások. Utolsó negyed 17. 4 óra 47. perczkor délután.

TARTALOM.

Fáy András emlékezete (képpel). — A divatos nóták a fővárosban. — Fáy András háza (képpel). — Gizella főhercegnő esküvője (képpel). — Egy eszme-burok hazám nevelői és nevelés-barátai számára. — Hazafelé, I. II. — A magyar tud. akadémia ünnepélyes közgyűlése. — Az angol bank (képpel). — Egyéleg. — Tárháza: Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti-naptár.

Felolós szerkesztő: Nagy Miklós (L. magyar-utca 21. sz.)

megkötésekor, igen erősen megszólalt a magyar egyház függetlensége érdekében. 1865-ben ünneplé aranyemlékét, s ugyanakkor összeállítását jótékony alapítványai összegét, mely megközelíté a félmilliót, s azóta is jelentékenyen szaporodott. Az alkotmányos korszakban, mint Héves megye örökös főispánja, ismételve a megye élén állt; s békülékeny, szíves modorú volt az egész megye tisztelése.

A mi leginkább jellemző, az a vallási türelem volt, melylyel a más felekezet-beliéket iránt viseltetett, kiknek törekvéseit, valahányszor a nemzeti törekvésekkel együvé estek, sohasem habozott helyeselni, sőt, gyakran szemrehányások árán is elősegíteni.

A pápai cselszárnyak kimondására összehívott római zsinaton nem vett részt, agg korát adván mentségül, bár magától az eszmétől való idegenkedését vélték a valódi oknak.

A magánéletben nyájas, meggyerő modoru, sőt hajlott kora dacára, kedélyes volt, s jó kedvű adamai országzserte ismeretesekek. Még mikor halála előtt két nappal ágya előtt eszméletlenül fekvő találták, akkor is mosolyogva vigasztalta megrémült környezőit, hogy nem tudja mi baja, csak a dereka fáj egy kicsit.

De ő maga érezte utolsó órájának közeldetét. Maga köré hívá püspöki udvara s a káptalan tagjait, egyenként bucsut vett tőlök, kezét szorítva mindegyikkel, úgy adta ki lelkét.

Maradjon ez a lélek örökségül utódjára és Magyarország minden főpapjára, s ha sikerül a magyar főpapi helyeket oly szellemű emberekkel rakni meg, a minő az öreg érsek volt, — hiszünk, hogy az ily testület nagy befolyással lesz a közszellemnek hazafias, nemzeti, emberbaráti és a művelődés felé törekvő irányban vezetésére.

A vén sirásó.

Mint a sütét holló a rögbarázdában,
Mit a téli fagnak zuzmarája főd,
Jár a vén sirásó, lépeget magában
Rég beroskadt és új sirhantok között.
Vállán ül a sója, a halál körülte,
— Hanem ő megáll és — iszik egy nagyot;
S hej! édes lehet, mert szintugy nehezére
Ésik abbanhagyni azt a kulacsot.

Dőlt fejük meredten néznek rá, miként zord,
Bús arcok — mosolygók, szépek egykoron;
Ős ényére kedves virágok fonódnak —
Mily biblia és mily evangélium!
De mit neki fejték? Mit virág? Reálép
Nagy nehezesen és — iszik egy nagyot;
S hej! édes lehet, mert szintugy nehezére
Ésik abbanhagyni azt a kulacsot.

Itt a szerelemnek ciprusága reszket,
Átölelik egymást gyászos lombkarok,
Ott a hírek szobra kél ragyogva, mintha
Mondaná: „örökké élni akarok!”
Áll meg földi vándor, nézz rám s gondolkodjál!
— Oda se pillant, de — iszik egy nagyot;
S hej! édes lehet, mert szintugy nehezére
Ésik abbanhagyni azt a kulacsot.

Odább kis kápolna áll, s harangok függnek,
Mint szelid galambok fészke odafenn;
Mozzanó szellőben lágy sohajt rengetnek —
Mintha angyal-ének zongne édesen.
Titkos tünderhangon úgy vigasztal, úgy hív!
Eh! mi gondja rá és — iszik egy nagyot;
S hej! édes lehet, mert szintugy nehezére
Ésik abbanhagyni azt a kulacsot.

Megy — s egy helyütt végre ásóját bevágja,
S a mélységből a friss hantot hányja föl,
Azután megméri: s „renden van — mormolja —
Épen egy öl hosszú, s a le: kétharmad öl.
Ép annyi ez is, mint a fiámé volt,
Hm! szegény ember“ — és iszik egy nagyot;
S hej! keserű lehet, mert csöppig kiitta
S el is dobta már az üres kulacsot.

Vén sirásó lényünk halvány jelképe!
A világot látom, ha nézek reád;
Gyászoljuk egymásnak baját, vesztét? Nem, nem,
Gyászolja, siratja az ember magát.
Elhamvadt boldogság, nagyság és érények?
— Édes a felejtés, édes és — könnyű;
Csak ha a részvét ránk veti vissza árnyát,
Szemeinkben akkor igaz a könnyű.

Darmay Viktor.

A pénz és a hitel.

I.

Kevés ember van, kit e tárgy ne érdekelne. És mégis százczet közül alig akad egy, ki — ha azon kérdést intéznék hozzá: mi az, mit ez általános elnevezés alatt: „pénz“ talán mindennap kezében forgat? — ugy megtudna felelni, hogy saját lelkiismerete is meg lehetne elégedve a felelettel.

Hogy e név alatt valami rejtélyes hatalom jár köztünk kézről kézre, azt talán mindenki elismeri. Gyakran gyenge, veszendő portéka, és mégis elég erős hadseregeket tönkre tenni, vagy kopár sziklákon fényes városokat létre hozni.

A tévedés, mely a pénz valódi természete iránt az emberek legnagyobb részénél uralkodik, annyi szerencsétlenségnek forrása.

Tollam, bármint akarán, sem volna elég erős, hogy csak halvány vonásokkal is adhatnám a vesztélyt, mely ez általános tévedésben rejlik. „Testvért testvér, apát fiú elad, — de mégis arról ne szóljon ajakad“, — ugy mond a költő. Nincs szent kötelék, mely e tévedés romboló hatalma alatt lassanként föl ne bomlana. A szerelem eltűnik, mint röpke por, a bátorság és férfi érény ellankad mélyen sorvasztó hatása alatt.

A pénz a tett szolgálat jegye!
E néhány szóban rejlik a varázs, mely egyedül képes eloszlatni mindazon balvégzetű homályt, mely annyi szerencsétlenségnek szolgált méhéül.

Nem esere-eszköz, nem forgalmi jegy, nem a dolgoknak értéke tehát, — mint annyiszor állítják a régi nemzetgazdák, — hanem jelvénye egy fizikai ténynek, az anyagnak, mely testemből a munka alatt elrepült, — hogy ugy szóljunk: az anyag átszellemülése.

E fogalom az, mely előtt, mint a fölkelő nap előtt az éj szellemei, köddé oszlanak föl amaz annyi vést hozó tévedések, s ott, hol az igazság napja kisüt, csak élet és boldogulás virul az ényészet helyett.

A pénz a tett szolgálat jegye. Kötetek kellenének hozzá, hogy az élet mindenféle viszonyaira, mint mértéket alkalmazva e tételt, belássuk, hogy mily nyommasztólág nehezedik az emberi elmére az állítás igazsága; — és talán ép ez volt oka, hogy mindannak dacára, miszerint már ezredévek óta használ az emberiség pénzt, nem bírta kitalálni a rejtély nyitját.

Szolgálat jegye, — amnyit ér tehát, mint a szolgálat ér, melyet valaki teljesített, mennyisége is annyi, mint a szolgálat, melyet egymásnak teljesítettünk. Természetes tehát, hogy a nagy miveltsgű népek pénze többet ér, mert nagyobb értékű szolgálatnak jegye; s természetes, hogy a tevékeny, szorgalmas népeknek több pénze is van, mert több szolgálatot tettek egymásnak, a minék ez jeleül szolgál.

Hogy azonban ez előrebocsátott illusztrációt, melyet csak az eszme könnyebb fölfoghatása kedvéért adtam ily laza körvonalakban, — tisztán megérthessük, most már oda változtatom a fentebb adott definiciót, miszerint:

„a pénz tulajdonkép a kölcsönösen egymásnak tett szolgálatok kiegyenlítése után fönnmaradó, vagyis viszonzatlanul meg nem törlesztett szolgálat jegye.“

E szorosabb meghatározást alkalmazva aztán az élet számtalan bonyolult körülményeire, csak így tapasztaljuk ennek helyességét. Így érthető meg, hogy a fényűző népek, bármily szorgalmas is különben, lassanként tönkre kell mennie, mert a becses iparcikkokban tökesített külföldi munka vagyis szolgálat, melyet ő fölhasznál, nagyobb értékű, mint a mit ő teljesít. Így érthető, hogy megfordítva a szorgalmas, de takarékos nép, bármily kevés legyen is munkadíja, lassanként mulhatlanul megszedi magát pénzzel, mert másnak aránylag kevés munkáját élvezi el.

Hányan menekültek volna talán meg a tönkrejutástól, és pedig ugy egvesek, mint egész államok, ha vásárlásaiknál, vagy szerződéseiknél folyvást éber figyelemmel lettek volna e gondolatra, hogy t. i. a pénz alakjában, mely oly könnyen csúszkál tova kezeik között, talán olyezrek munkája van véghetlentül átfinomulva; — mind az a természetanyag, mely a buzatermesztőnek a természettel küzdele közben testből elrepült, condensálva van azon kis papírban, melyet neki a 100 mérő buzáért adtak.

Igaz, hogy ez alapfogalomra figyelmezés mellett arra is tekintettel kell lenni, hogy valjon a szolgálatnak e megkapott jegye valóban biztosít-e számára ugyanannyi szolgálatot, mint a mennyiért ő ezt kapta? — mivel különben megcsalták; de e kereskedelmi elv mellett, mely a bank-üzlet alap-eszméje, sokszor csupán amaz előbbi fizikai elvre való figyelés is megövná a megfogadott költségekétől. Tudni, hogy a kis papír, melyre ez van írva: „50 forint“, megannyi napi izzasztó munkát jelent, melyért talán mi még eddig semmit sem adtunk esérébe, s melyet most egy pillanatnyi szeszélyből oly könnyen kisiklani engedünk kezünk közül, — eszünkbe juttatná, hogy azért a bohóságért, melyet néha érette kapunk, 50 napi izzasztó munkát kellett, vagy kell majd egykor nekünk is végezni, és pedig ingyen! — vagy különben a számadás napján rosul fognak állani dolgaik.

Ha ez egyszerűséget jól megdondolták volna a jelen tözsdévaltság áldozatai, valószínűleg jobban volna dolguk, mert „ex nihilo nil fit“; a ki sokat nyerhet, a ki természetstíri jogosságával bir erre, annak vagy már magának sokat kellett dolgozni kiképezésére, vagy elődei megtakarított munkájának gyümölcsét élvezni; de a kinél ezek egyike sem volt meg, annak bukni kellett, mert szerencse, jó spekuláció, csak ugy voltaképp, magától nem létezik, hanem az, mit ily neveznek, csupán az elrejtett alakban lappangó munka-szűlté ilyen vagy olyan képesség.

Az emberiségnek egyetlen egy vagyona, egyetlen fölfedezése sincs, melyről kimutatható ne volna, hogy korántsem a talán sokak által u. n. véletlen szerencse, hanem sokkal inkább a századokon, s nemzedékeken keresztül homokszemet homokszemhez rakó hangya szorgalom gyümölese.

Csak az ily, szorgalmasan munkálkodó népeknek van szerencséjük még a háborúban is.

A mi a pénznek, vagyis a szolgálati jegy-nek alakját illeti, az az emberiség fejlődésével együtt végtelenül változó.

A legelső stadium az embernél is csaknem az e tekintetben, a mivel az állatoknál találkoznak; az egyik segít a másikon ennek valami bajában, és ez máskor visszaadja a kölcsönt. Az egyének képessége, azonban még e fokon kevésbé különbözően egymástól, az egy-szeri kicseréléskor tett szolgálatok között is kevés érték-differencia lehet, s így minden csere után tisztában vannak; — a ki nem adja

vissza a kölcsönt, annak másodsor nem segítenek.

Egy fokkal feljebb már a szóbeli nyilatkozatra, egy örömhangerre, egy „köszönömre“ történik a szolgálat, mint előlegezés, melyre a „majd visszaszolgálom“ következik, — természetesen a becsületes emberek között; ez a váltó legegyszerűbb alakja, de amely csak oly egyszerű kezdetleges társadalmi állapotú emberek közt járja meg, a kik mindig egymással érintkeznek, s kik közé idegenek ritkán kerülnek. Mindenki „in natura“ viz-szafizeti a szolgálatot; a szolgálat maga igen egyszerű, egy föld bekapálása, vagy egy darab kő fölemelése; az érték megbecsülése, és a leszámítás is tehát szintén könnyen megy.

Egy fokkal ismét feljebb az „in natura“ viszonzás „fizetessé“ tökéletesedik, ott, hol t. i. már olyanok jönnek egymással érintkezésbe, kik nem képesek egymással egyenlő szolgálatot teljesíteni; a fejedelem nem kaphatja be viszont az izmos földműves krumpli-földjét, sőt még ha ezt megtehette is, de a földműves nem képes a fejedelemnek fegyvereket adni. A kölcsönös szolgálatokat tehát egy általában használt más tárgyhöz, egy értékhez mérjük, pl. egy napi munkát egy véka buzával, tíz véka buzát pedig egy két éves tinóval véve egyértékűnek, s a szolgálatot ezekkel mérve, fizetnek, — még mindig nagy szerepe maradván az egyforma szőrű emberek között az „in natura“ viszonzásnak, vagy a tárgyaknál ugy nevezett cserének.

Lassanként azonban a mint az „in natura“ viszonzás, ugy végre az „in natura“ fizetés is elégtelenné lesz a kölcsönös szolgálatok kiegyenlítésére. A szabó, ki a ruhát készítette, minden munkájáért csak buzát kapott, az orvosnak azonban, ki őt meggyógyította, már nincs több buzára szüksége, s eladásával sem bajlódhatik, ruhája is van, ellenben eszközök kellenének neki, melyet egy távol vidéken élő ember tud csak készíteni, a meddig pedig a buzát igen nehéz volna elvinni. Csak valami olyat fogadna tehát az orvos szívesen a gyógyítási szolgálat viszonzása fejében a szabótól, mit amaz eszközkészítő is használhat, s könnyen is oda vihető. Ilyen tárgy — az ember alaphajlama szerint — az érc.

Már a majomnál világosan látható a hajlam léte, hogy ösztönösen ragaszkodik a fénylő, ragyogó tárgyakhoz; társaival kész megküzdeni egy fényes gomb bírásaért, s aztán a legnagyobb aggodalommal őrizve, cipeli e kincsét mindenhová magával, vagy ha pofacsokójába már nem fér, gondosan elrejté azt. — Azt, mi magától soha nem homályosodik el, a nem elégül nem érczet mindenkifőlött kedveli, mert örökké gyönyörködhetik ragyogásában, — és semmi másért. Emberré kellett volna lennie, emberi vágyakkal és szükségekkel birnia, hogy azt is megtudhassa, miszerint az érc másra is használható — fegyvernek, melylyel a szinte gyönyört okozó tárgyak megszereshetők vagy megvérdhetők.

A legelső ember volt már az, s az ember ma is mindenütt az, ki veleszületett ösztön-nél fogva kedvelni, majd használni, s így általában becsülni tanulta az érczet és kivált az olyat, mely soha nem élegülve, nem rozsdásodik, el nem homályosodik, tehát mint tárgy örökké gyönyörködtetheti szemét, s mint eszköz, nem veszti el már maga a lég vagy nedvesség behatásától is alakját és hasznavehetőségét, — a reafordított munka örökké megmaradhat értékében.

A mint eddig, ugy valószínűleg ezután is, míg az ember ember marad, nem lesz tárgy, mely oly általános becsre, kelendősegre számíthatna, mint az, melynek becsé kimagyarázhatlanul fejlett alap-ösztönében rejlik.

Az emberi társadalom fejlődésével tehát könnyű volt rájönni, hogy a tett szolgálatnak alig találhatni méltóbb értékmerőjét, mint az érczet, s különösen a nemes érczet, mely mivel csak nehéz munkával állítható elő, kis darabban is sok munkát képvisel, tehát nagy értékű, — s mindenki által kedveltetvén, nagy becsű.

Eddig jutott az emberiség majdnem a legujabb időkig. Azonban mint a magasabb szervezkedésnél rendszeren tapasztaljuk, az elemek egytűvé jutva, együttesen összeműködve, együtt közösen gyakran oly tulajdonokat nyilvánítanak, melyeket soha nem is sejtettünk, hogy bennök rejljenek, — pedig hogy ezeknek egyenként is benne kellett valamelyikben lenni, bizonyítja az a tény, hogy most együtt az egészen tisztán kivehetőleg megjelenik.

Igy jelent meg az emberi szolgálatoknak az érczek használata miatt mind nagyobb mérvű s mind változatosabb kicserélődése és változatosabbá is létele közben egy, az előtt nem sejtett sajáttsága az emberi szolgálatnak: — a hitel.

Dapsy László.

Balla Károly.

(1792—1873).

Hány szív égeti össze magát néma szenvedé-lye befójtott tüzeiben, hány elme tépi össze magát gondolkodása elrejtett magányában, a kiről nem tud a világ! Vagy ha tud is: nem tud eleget arra, hogy méltányolhassa s igazán ítélhesse meg. Nem fogja föl, talán különöznek nevezni, s kinevetni, vagy meghasonlott kedélynek tartja és szánja. Az ilyenek néha, halálok után kulcsot hagynak maguk után, melylyel az utóvilág benyithat életökben zárva tartott belletükbe; néha azt sem, a mint éltek: nem érte vagy félreérte, ugy halnak el, ugy felejtettek el.

E különös sorsu és természetű lelkek közé tartozott a pótharaszti böles is, Balla Károly, vagy a mint a vidéken — egy régebb viselt hivatala után mind végig neveztek — az öreg Balla kapitány.

Fiatal korában, bár feltűnő hajlammal az irodalom, költészet és tudomány iránt, megyei közhivatalokat viselt. Később visszavonult pusztai magányába s a természettel foglalkozott csak, résztint mint gazda, résztint mint tudós. Mint gazdáról, elevenen tanuskodtak szép ültetvényei, s a sivány homokon fölviruló szép tenyészet; mint tudós a rajonzó és különöz híreben állt, egy még alig megalapított, bizonytalan és rejtélyes tudományának, a légtitnemény-tannak (moterologia) s gyakorlati alkalmazatában az időjárás-tannak, és — időjóslatnak szentelven élete nagy részét, majdnem 30 évet! Sokan hitték tudománya alapos s jóslatai biztos voltában (maga komolyan hitt abban!), sokan kétkedve rázták fejüket, a legtöbb tudomást sem vettek róla. Jegyzetei, rendszeres és földolgozatlan írásai nagy számu és terjedelmű kötetekre mennek; hátra hagyta azokat. Lesz-e a ki elfogulatlan vizsgálat s tudományos bírálat alá vegye? Lesz-e a ki méltányolja? a ki az igazat a hamistól, a biztosat a feltételestől elkülönözze? Lesz-e a ki a pusztai bölesnek valaha igazságot szolgáltatson? — Ki tudja!

E sorok írója ismerté Balla Károlyt élete utolsóbb szakában, bár nem épen végéveiben. Éle-téről némely adatokat is nyert, az elhunytának egy tisztelője — Bieskey Zoltán ur — kezeiből. E két forrásból állítja össze e vizlatos jegyzeteket, melyeknek azonban nem ezéjja ítéletet mondani egy hosszú élet törekvései, buvázkodásai s tudományos értéke fölött; csak emlékének áldozni s legfőlebb az avatottabbak figyelmét még egyszer felhívni reá, mint a napilapok legtöbbjei is tették.

Balla Károly 1792. ápril 2-án született Nagy-Kőrösön, hol elemi és gymnáziumi osztályait s a bölesészeti tanfolyamot is végeztén, 1810-ben a pesti kir. egyetemre ment joghallgatón; s a jogi tanfolyamot három év alatt befejezve, 1813-ban a királyi táblához jegyzőül (t. i. joggyakorlatra) esküdött föl. A következő évben már inokul alkalmaztatott Pest megye közigazgatási tit. karában; 1816-ban kändővá mozdított elő s egy-szersmind tiszteletbeli esküdött nevezetett ki. 1818-ban megyei kapitányvá választván, ugyan-

akkor Nógrád- és Tornamegyétől is táblabírói czímmel tiszteltetett meg. Kapitányi hivatalát közel harmincz évig viselte s e minőségében megveháznál levén lakása, a központon a megye, a főváros, sőt az ország notabilitásaival jött sok-nemű érintkezésbe s összeköttetésekbe. Egyesenes jellege, lángoló hazafisága s vidám kedélye és elmés társalgása mind összehatott arra, hogy nemcsak közbecsülésre, hanem közzkedvességre is emelkedjék.

Kora ifjúságától fogva nemcsak érdeklődött az irodalom iránt, hanem annak több ágában is tehetséggel s még nagyobb jó akarattal működött. A „Tudományos Gyűjtemény“ már 1817-től kezdve hozta számos cikkét s így ő is azon nem épen keveseink közé tartozott, kik iróságuk 50-ik évfordulóját nemcsak megérték, hanem néhány évvel (péld. 6 hat évvel) meg is haladták. Fiatal korában költészettel is foglalkozott s költészetet, mely a „Hasznos mulatságok“, „Aspasia“, „Hébe“, „Urania“, „Szépliteratúra ajándék“ (a „Tudom. Gyűjt.“ melléklete), „Társalkodó“ (a „Jelenkor“ melléklete), sőt az „Auróra“ lapjainak is nyujtott adalékokat, inkább érzészséges ép ércz és humor, mint nagyobb költőiség jellemezte. 1825-ben „Zsebtükör“ című versfüzetet, inkább ciklust adott ki, melyből e sorok írója, gyermekkor-ról emlékeiben maradt, e négy humoros sort tudja idézni, kezdő sorait egy sikerült kis költeménynek, melyben a szerző a két szerény összeházasodásának jelképe alatt, a vak vezető a világtalant föle politikát gonyolja ki; a négy sor így szól:

„Férhez ment a meszlő,
Elvette a reszlő,
S mert nincs kalácsa szegénynek,
Roza-kenyeret vesz elő.“

A Zsebtükör a „Hősregék“ követték (1826) Kisfaludy Sándor modorában, de az ő költői ere s emelkedettsége nélkül. Balla Károly költészetének alig volt egyéb haszna, mint hogy őt az akkori kor szép szellemeivel ismeretségre, érintkezésbe, sőt barátságba hozni segített. A Vörösmarty-kör barátságával ép nagy dícsékedhetett, mint a Kazinczyéval s a Fáy Andrással. Mivel Pótharasztiát, szülő városa pusztját, már akkor is haszonbérletre s ott, a fővárostól nem igen távol, szokta hivatalúres óráit s heteit tölteni, ottani laka a megye és főváros, a politika és irodalom jelesének egyik találkozási s pihenési helye volt. Forrásunk említi, hogy jelesen Vörösmarty hónapokat töltött nála, s hogy Zalánfutása nagy részét ott írta volna; de ez adat valódiságról nem felelhetünk. Talán ha a „nagy“ helyett „egy“ részét mondjuk: nem lehetetlen.

Felhagyván a verseléssel, — legalább nyilvánosan, mert biztos tudomásunk van róla, hogy maga gyönyörűségére élete végeig gyakorolta s nehezes formában sok eszmével és szellemmel pedig, — a gyakorlatibb irányú irodalom felé fordult. 1836-ban „Kémlő“ cím alatt, az ipar, gazdaság, kereskedelem köréből, szaklapot indított meg, melynek cikkei legnagyobb részt maga írta, s előfizetői nem igen lévén, (kinek kellett akkor szaklap?) hogy hasznos vállalatának célját elérje s olvassassék: ismerős — gyakran csak névről ismerős — barátainak, iparosok — a gazdák — és gazdasítzteknek ingyen küldötte meg, míg csak a lap élt. Megyei hivatalánál fogva a börtönök felügyelete reá levén bízva, a fogház-javítás kérdését, mely nálunk akkoriban az egész törvényhozást s különösen is oly szellemeket mint Eötvös, Szalay, Szemere Bertalan, Lukács Mór stb. foglalkoztatott, ő is alaposan tanulmányozta, s tanulmányai és saját tapasztalatai eredményét, „Velemény a büntetés-mód javítás iránt“ (1840) című könyvében tette le, mely általános elismeréssel fogadtattott s igazolta az akadémia választását, mely őt, addigi irodalmi működéséért, már 1839-ben levelező tagjánál választotta.

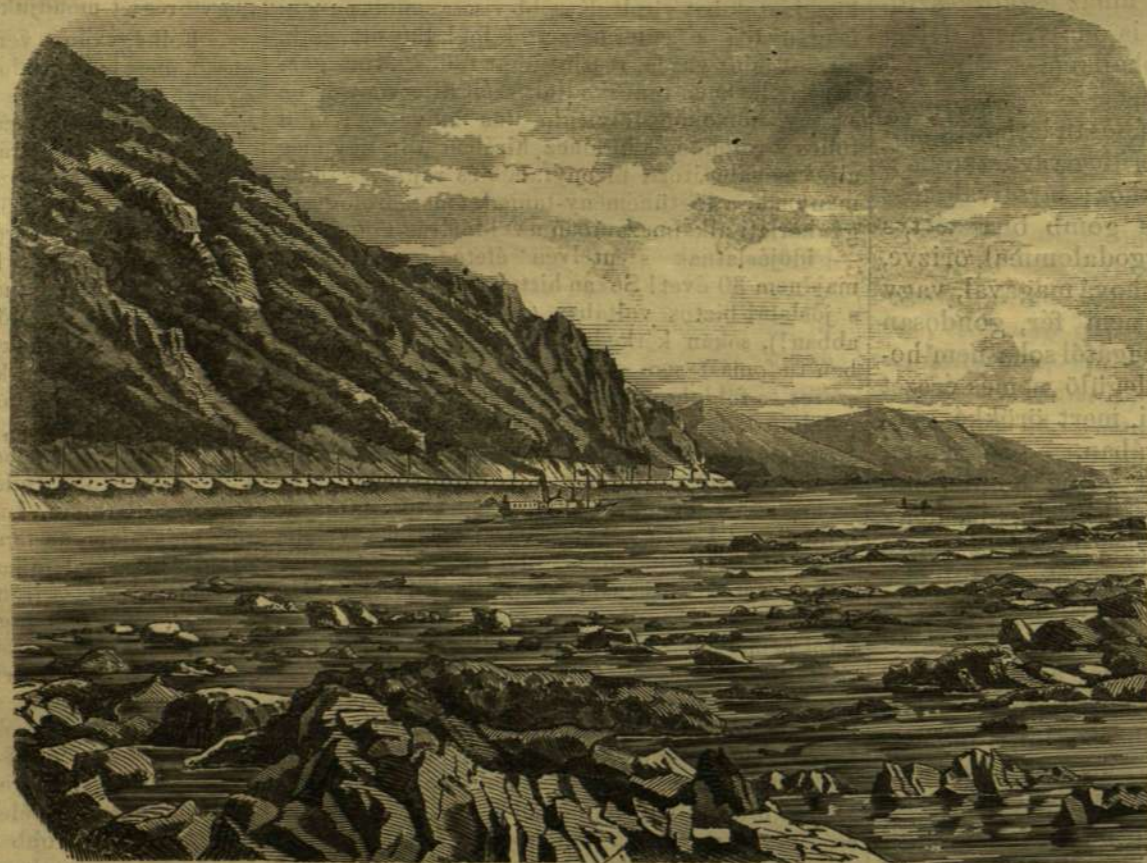
Balla általában élénk érzékekkel birt minden szép és jó iránt. 1838-ban az árvizkor, a Károly-kaszárnyában elhelyezett szerencsétlenek nagy-részét ő látta el étellel s ruházzal; mit később egy nagyobb árviz (a forradalom) pusztítása után számtalan bűdosóval tett pótharaszti pusztai lakában. A nemzeti színhez építések sokat tett és segített; többi közt indítványozta s ki is vitte, hogy a kevésbbé terhelte rabok, köz-munkaképen, alkalmaztassanak az építésnél.

A negyvenes éveiben súlyos csapás érte. Hallása megnehezedett s pár év alatt egyen súlyosodván baja, ez érczét csaknem egészen elvesztette. A kedélyes, társaságszerető s a köz-életben is élénk szerepet játszó férfiúra nézve ez valódi szerencsétlenség volt. Hivatalától azonnal

(1845) vissza akart lépni; de a megye vezérferfi, Nyáry s a többiek, nem akarták ezt engedni, s egy ízben vissza is vétették vele lemondását — a következő évben előkerült átíltános tisztújítás. Akkor (1846.) csakugyan végleg visszalépett s pótharaszti magányába költözött.

Pótharaszti, Nagy-Kőrös város egyik pusztája, kezdetől fogva csak közlegelőül használták, s nagy homok-terület volt, melyen tán soha sem járt eke, míg Balla Károly — ki azt szülővárosától hasonlított — az első barázdát nem vonta rajta. Ő viruló oázist teremtett e pusztán sivatagon, s midőn első sorban magának használt vele, évtizedekig élvezvén hasznait, használt száz meg száz munkás családnak, mely nála kereste kenyereit s végre szülővárosának is. Átalában a közhasznúság volt főjellemvonása s életének alapelve. Nem megbocsátható-e ha örült, hogy ezt mások is elismerték s élvezték és gyönyörrel s büszkeséggel mutogatta ültetvényeit vendégeinek, kik gyakran fölkeresték a pótharaszti remetét. Nyáry Pál egyike volt kedves s gyakori vendégeinek, régi barátság fűzvé össze a megye e két régi férfját. De a ki Kőrösön megfordult, nem mulasztotta el fölkeresni, a bár néhány órányira fekvő, de odatartozónak tekintett pótharaszti vendégszerető házat sem. Az ötvenes években a kőrösi tanárok, Arany, Mentovich, Tomory, s e sorok írója is, nem egyszer voltak vendégei.

Pótharaszti magányában, sikeresége által a néma természetel való társalgásra utalva első sorban, a szenvedéllyel s nagy készséggel üztött gazdálkodás mellett, ideje legjavát a természettudományokra, s kivált — mint már említve is volt — a légűneménytanra fordította. Huszonöt événél tovább gyűjtötte, naponként és óránként, minden legcsekélyebb időváltozást pontosan jegyezve, az adatokat „Időtan“-ához. A harmadik és az eső, a felhő és a villám, a szelek és a viharok lettek barátai s nem szűnt meg kérdeznit titkaikat, s vizsgálni honnan jönnek és hova mennek, mi szült és mit szültek? A tudomány, melyet annyi előszeretettel üztött, ma még nagyobb részint csak tapogatózás és hypothézisek halmaza. A kevés elfogadott alapelvek s a tudomány egyéb ágai által nyújtott adatok nem elegendők még kellőleg m galapítani s biztosítani tenni következtetéseit. Az egyes tapasztalatok milliárdjait kellenek még arra. S ha Balla Károly nem tette is jobban tudományává azt, mint addig volt, annyi bizonyos, hogy sok ezer észlelet s tömérdek följegyzése, becses anyagot szolgáltathatnak a tudomány tovább vitelére hivatottak számára. Ő különben a meteorologia régi elveivel szakított és meg volt győződve saját elvei helyességéről. „Nem tudom, — írja egyik levelében, — mi volt nehezebb: kiszabadítani magamat a régi meteorologia labirintjának szövevényéből, vagy új alapra fektetve állítani a világ ítélőszéke elébe az újnak elméletét?“ Ő mind azt, mit e tudományban

Az Al Duna egyik zuhataga. — (Fénykép után.)

Halley óta itak, Humboldt és Mauryt sem véve ki, utjából előbb félretolandó lómnak s tömérdek tartotta; mennyi joggal? nem ítélték meg. S csak ha ez megtörtént, vélt az új „Időtan“ homlokára írhatni e kevély, de szép sorokat:

„Hosszu az út, de dicső az útam,
Milyen halandó még sose járt!”

Annyi éven által, kifáradtan,
Látam a villanydelej határát.
Ne irigyel e nagy magasságot:
Mennykövek közt szedtem a virágot!”

Mint e sorok is sejtetik: elmélete a villany-és delej-erőre volt alapítva. Itéletet mondani fölötte nem a mi hivatásunk.

De hogy következtetése, ha teljesen biztosak

BALLA KÁROLY.

nem voltak is — s talán száz év múlva sem lesznek e téren egy tudósé sem, — némi alappal mégis bírtak, sokszor teljesült nagyobbszerű időjósításai bizonyítják. Éveken keresztül rendszeresen boszátott közre időjósolatokat, melyek nem egy kis vidék apró időváltozóit jelölték, a löseai kalendarium formájára, hanem a föld nagy részein be-

következendő óriási viharokat s egyéb rendetlen- ségeket igyekeztek előre meghatározni. Külföldi lapok s egyes tudósok nagy figyelemmel kísérték jósatait s nem egyszer nyilváníták ki elismerésüket azok teljesedése fölött. Pl. a Wanderer minden jósolatát reprodukálta; s külföldi tudósok közül többnek elismerő levele találtatik még hangyatéki közt. Ezek egyike Abé Antonio Masanello

latin leveléből, Bicskey Zoltán ur hosszabb fordítást közöl velünk, mely elismerő dicsérettel teljes. „Minden időváltozások, — ugymond, — melyeket márcz. közepére (1869) jósoltál, beteljesedtek; s mind az általad kijelölt időkben és helyeken. Tudósok s tudatlanok elámulnak jósátaidon s az olasz hírlapok tele voltak hírneveddel; s köztapsolással nyilvánítának téged a legjelesebb meteorológusnak.“

De a próféta nincs kedvesség nélkül csak a maga hazájában — mondja a biblia. S ez a pótharaszti időjósón is teljesült. Ha azonban egyszer iratai, észleletei és számításai s egész elmélete illetékes megvizsgálás és bírálat alá kerülnek (s vajha kerülnének!) talán neki is igazság lesz szolgáltatva. — á —

Zuhatag az Al-Dunánál.

A Duna Belgrád fölött mintegy öt mérföldnyi vonalon két oly hatalmas folyóval, mint a Tisza és Száva, erősödve, kiterjedésében szembetűnőleg nagyobb mérvet vesz föl; szélessége ezentul itt a mérföldet is meghaladja s mint pl Pancsovánál egész 4800 öltre terjeszkedik. Azonban a mint emelkedik tőrfogata, ép oly s tán nagyobb arányban fogy élénksége. Csak ritkán értünk egy-egy helységet s még ritkábban fogunk hűjökkel találkozni. Itt-ott a bal-parton alig látunk életet, a golyafészek-féle őrtanyáknál (ugynevezett csárdákoknál) egyebet, melyek körül egy-két hárór darvadóz. Soha sem lehetne ezek dolgát megirigyelni: de áradásokkor teljesen szánandók szövények Tanyájuk az áradás miatt is, s azért is, hogy messzebb láthatassanak 4—6 fa- vagy kőoszlopra van építve, hova könyű hágosón lépnek föl.

Éjjelre ezt is föl kell vonniok, hogy véletlen megtámadás ellen biztosítva legyenek. A néhány ember, minden egyes ily tanyán, nyolcz napi őréséget tart ki, s kiöntések idején, egész nyolcz nap alig tehet egyéb mozgást, ha az oszlopokat körül körül esőnkázni nem akarja, minthogy azon 6—8 lépést tegye előre hátra, mit a kuliba hossza megenged. — Még csak a malmok is eltűnnek a Dunáról. — A csend a parton és vizen könnyen melázóvá teszi itt az embert, mit a gőzös kerekének egyforma mozgása is elősegít s már az utitársak elevensége sem igen zavar: mert Zimonyon alul ezek is rendszeren igen megfogynak. Egy-egy erős szél azonban bizton kiragad elmé-lyedéseinkből. A Duna szélessége s mélysége igen szabad futamot enged a haboknak s alig veszszük észre, hogy még előbb oly nyugodtan járt hajók hanykolódní kezd. Legerős- bek a habok Bazias vidékén, hol az is megtörténik, hogy a hajók nagy ügyvelbajjal köthetnek ki, vagy hogy éppen ki sem állhatnak, hanem vagy tovább folytatják utjokat, vagy a rámai sziget aljában várják meg, míg a vihar kifűtá mérgét.

A kedélyhangulatok kifejezése az embernél és az állatoknál.

Darwin ily című művének három fő elvét már ismeri e lapok t. olvasója korábbi közleményeinkből, s így áttérhetünk a részletekre, melyek már természetüknél fogva is érdekesebbek, mint

a nagyobb részt mélyebb buvárlatokon és eszmélő- désen alapuló általános elvek, elméletek.

A kedélyhangulatok kifejezésére az ember és az állatok különféle eszközöket használnak; ilyen első sorban a hang.

Ha az érzéseket erősen fölingereljük, az izmok heves mozgásra indulnak, minek következtében hangok törnek ki az állatból, ha még oly hallgatag is különben, s ha e hangoknak éppen semmi hasznuk nincs is. Mezei és házi nyulak csak rendkívüli fájdalomkor hallatnak hangokat, pl. ha a vadász megöli őket, vagy ha a nyest a fiatal

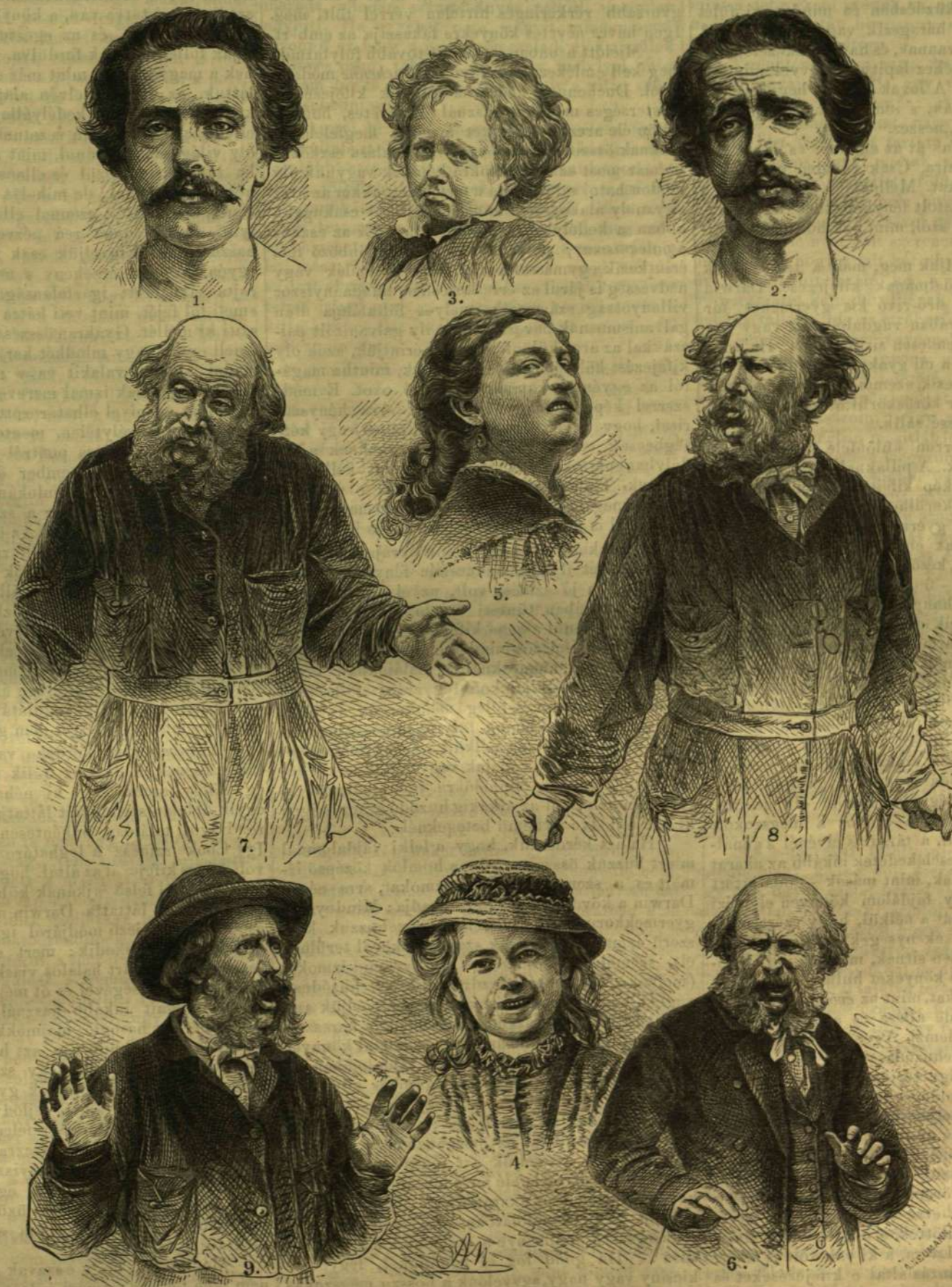
kezik, hogy a hangot, mivel azt némely, öröme, fájdalomra, haragra stb. vezetők körülmények között szokásszerűleg észszerűen használták, később általános elterjedt oly érzések és kedélyhangulatoknak a kifejezésére is, melyek az előbbiekhöz képest egészen különböző föltételek között keletkeztek, azonban velök némi vonatkozásban állottak.

A párzás ideje alatt számos állatnál a két nem kölcsönösen hívogatja egymást, s úgy látszik, ez volt a hangnak ősrégi használata és kezdetleges fejlődésének módja. Társaságban élő állatok,

gokra, be van bizonyítva, így a megszelidített salkók megtanulnak ugatni. A galambok is különböző turbékolást tanulnak el sok esetben.

Vannak oly hangok is, melyeket az állatok hasonlólag igen kifejezően használnak, de a melyek nem a mellből származnak. Így a házi nyulak hangosan toppantanak a földre lábukkal, hogy társaiknak jelet adjanak. A sündisznók tüskéiket csörtetik és farkukat rezegtetik haragjukban.

A hangon kívül a tollazatnak és a bőrkinövésnek fölborzaitása, fölegyenesítése is igen szokásos kifejező mód a magasabb rendű állatoknál.

Kedélyhangulatok kifejezései az embernél.
(Darwin lezújabb könyvéből.)

házi nyulat elfogja. A szarvasmarha és a ló nagy fájdalmakat eltűr hallgatagon, ha azonban a fájdalom rendkívüli, s különösen ha ijedséggel van kapcsolatban: rettenetes hangokban tör magának utat. Egyes hangoknak kifejezésére a mell izmainak és a gégének önkéntelen és czél nélküli összehúzódása szolgáltatott első ízben alkalmat. Mai napság azonban a hangot számos állat különféle czélokra használja s úgy látszik, a többi között a megszokás is fontos szerepet játszott annak igénybe vételénél. A társulási is sokban hozzájárult a tagolt hangok elterjedéséhez. Ebből követ-

ha szétválasztjuk őket, gyakran hívják egymást s nagy örömmel telnek el, ha újra összekerülnek, pl. a ló, ha nyeritve keresett párjára akad. A ló csikáját is szokta nyeríteni, s a tehén folytonosan bög borja után s a fiatalok is hívogatják anyjukat. Hogy miért hallatnak az állatok különböző kedély-állapotban és érzéseknél eltérő hangokat, annak okát nagyrészt még homály borítja. S ez gyakran nem is oly észrevehetőleg elűtő egymástól, pl. a kutyanak ugatása a harag vagy az öröm állapotában nem igen különbözik. Hogy számos állat megszelidítése után tett szert némely han-

különösen a haragra és félelemre, vagy még inkább, ha e kettő együtt jár s fölválta gyorsan változnak. A bőrkinövésnek eme fölegyenesítése az ugynevezett sima, önkéntelen izmok összehúzódásából ered és hidegben is előáll; ez az ak rától egészen független cselekedet, melyet nem tekinthetünk oly megszerzett képességnek, mely az állatok javár válik a veszély idején, de e tünetmenny mindíg előáll oly önkéntes mozgásoknál is, melyek ugyanarra a czélra törnek, pl. a foga: viczorításánál, a madaraknál, ha szárnyukat és farkukat fölborzaltatják és sokszor vad hangok kitérése

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

8-ik szám tartalma: Kasnadar tunisi miniszter s a tunisi kiállítási bizottság elnöke (arzeképpel) Személyi hírek. Király 6 Felsége s kiállítás. Látogatás a magyar erdészeti pavilonban és környékén. „A konyhában” Bruck Lajos festménye (képpel). A monachi herceg pavilonja (képpel). Karinthiai pavilon (képpel). Bészlet a kiállítás helyéről (képpel). Nemzetközi kongresszusok. Az iparparlamból. Angol mezőgazdasági gépek a kiállításon. A kézművészet s a kiállítás. Kiállítási szemle. Vegyesek.

9-ik szám tartalma: Frigyes Vilmos, német koronaherceg (arzeképpel). Személyi hírek. Eszeledek a viláki kiállításról. Givókaty P. Ferenczól. A cimbalomról. Nemzetközi kongresszusok. Bécsi tárczalevél. Gyermekek pavilonja. Belgium mezőgazdasága a kiállítás. Képeinkhez (a következő képekkel: Az osztrák fémipar pavilonja. Az osztrák gyógyfürdők pavilonja. A máriavölgyi palakobánya pavilonja. Földtér udvarok. Földtér udvarok keresztmetszetei és alaprajza. Olasz borház). A szöveg-fonás Ausztriában. Kína és Japán kereskedelmének feltüntetése. Kiállítási szemle. Vegyesek.

10-ik szám tartalma: Comatz, japáni kiállítási biztos (arzeképpel). Személyi hírek. Magyarországi ásványvizek. A mont-cenis alagút a kiállítás. „La melanolic” (képpel). Vas minta-istálló (képpel). Orosz udvarpálya. Bronz gyertyatartó (képpel). Az osztrák gyógyvizek pavilonja. Látogatás Oroszországban. Kaukázus a kiállítás. A szöveg-fonás Ausztriában II. Kiállítási szemle. Vegyesek. Szerkesztői üzenet.

Közintézetek, egyletek.

(A magyar történelmi társulatunk) jun. 5-én Horváth Mihály elnöke alatt tartott ülésén a titkár jelenté, hogy Nyitrai megye örömmel fogadta a társulat amaz értesítését, hogy az idén azon megye területén szándékozik kutatásokat eszközölni; az egyes családok már föl is hívtattak, hogy magánlevéltáiraikat nyissák meg. A kirándulók szept. 1-én indulnak el, s a közgyűlés Nyitra 11-kén tartatik meg. Ezután a társulat 51 választmányi tagja közül kisorsolt 17 tag új választására adták be a szavazatokat. Majd Nagy Imre Frankl Vilmos „Egy 16. századi orvos és botanikus emlékeztető” cz. értekezését olvásá föl. Ez Purkircher György pozsonyi orvosról szól, ki tanár és jeles botanikus volt egykor. Később orvos lett a Pozsonyban 1569-ben fogva volt János Frigyes szászhercegnek, s ennek után több előkelő férfival ismerkedett meg. Halálának éve bizonytalan. Végül Deák Farkas olvasá föl Nagy Gyulának ismertetését a Lónyayai derogyei levéltárban talált, 1310-1500 közt írt, okmányokról.

(A jogászygyűlésre) nagy számmal gyűltek be a vidék minden tájáról. Az első ülés, melyen az igazságügyminiszter is megjelent, jun. 2-án tartott az akadémia dísztermében. Elnökké egyhangulag Hoffmann Pál választották, ki hosszabb beszédben részletezte igazságügyünk hiányait. Lázár Ádám határozati javaslatot felelt, mely egy független kodifikációs s osztály föllállítását kérte, a gyűlés napirendre tért s a szakosztályok kezdték meg munkálataikat. E szaklések, melyeken számos jogi kérdések fölött tartottak értekezéseket és folytattak vitaközléseket, nem voltak eléggé látogatottak. A jogászygyűlés tisztelőre rendezett társasági mulatságok egymást érték: lakoma a Hungáriában, margitszigeti bál stb. A jogászygyűlés június 5-kén ért véget; a jövő évi gyűlés ismét pünkösdi hetére határozottat.

Egyház és iskola.

(A pesti egyetem mellett fennálló közeptanodai tanárképzés) paedagogiai szakosztályával összekapcsolva gyakorló-iskolához a közoktatási miniszter Bartal Antalt, dr. Heinrich Gusztávot és Luttermán Jánost rendezte tanárképzésnek ki.

(Az országos mintarajztanodához és rajztanárképzéséhez) az ékítőmenny és iparos rajzolás szakmájára rendkívül tanár Rauscher Lajost, és a farnetszeti szakmára segédtanár Morell Gusztávot nevezte ki a közoktatási miniszter.

Mi ujság?

(Komolyan hittük), hogy oly hosszú őszi idő után, a milyen meglátogatott, verőfényes, meleg napokra várunk puros pünkösdi hajnalán legalább. Nem tudja azt a vidéki ember, hogy az a fővárosi nép, mely egész heten át győző munkában tölti idejét, mily áhítozva néz elé egy derült vasárnapnak, a mikor kiszabadulva a zöld rétre, üde lombok alá, két-három órára elvetheti a sanjartu meg-

szük bámulatos gazdag állat- és növényvilágát s különböző néptörzseinek sokféle sajátosságait) nyugot felől majdnem a tongerpartig ér s csakis az egyenlítőnél vonult kissé beljebb Du-Chaillon-nak 1865- és 66-ban tett utazási kötetekében, és az Ogovai folyó felső futásánál, melyet Walker látogatott meg az utóbb említett évben. Angola partvidékének benépesített és művelés alá fogott része képezi az ismeretlen Afrika délnyugoti határát. Ha a „Livingstone-Congo-expedíció”, melyet a jelen év elején Grandy vezetése alatt Angliából utnak indítottak, kitűzött célját eléri, ennek az ismeretlen vidéknek épen a kellős közepén fog keresztül hatolni. Pedig Angliában erősen remélik, hogy az angol és német Congo-expedíciók, közös egyetértéssel s összevágó működés mellett mindenesetre a legjobb eredményeket fogják elérni. A német Congo-expedícióra már nagyban folynak az előkészületek s mint mondják, az utazásban részt fog venni dr. Finsch is, a jelenkor egyik legkitűnőbb ornithologusa és a brémai muzeum állattani gyűjteményének egyik őre.

Ausztráliában a nagy ismeretlen vidék nyugotra esik a Stuart által 1861-ben átívsgált területtel s ama vonallal, melyen most a mult év utolsó negyedében bevégzett ausztráliai távirtdászokötetés (Port Augusta és Port Darwin között) a szárazföldet épen a közepén átmetszi; ez a roppant nagy terület is majdnem a partokig terjed.

A föld kereskedésének imént elősorolt ismeretlen vidékei, megközelítőleg számítva, összesen mintegy 11.600.000 angol mérföldnyi területet foglalnak el, s így még jó ideig nem kellend attól tartanunk, hogy bölcs Salamon híres mondása, mely szerint „semmi sem új a nap alatt”, a földrajzi felfedezések terén is ma-holnap igaznak fog bebizonyulni.

Sámi Lajos.

Vend vendéghivogató.

A hazánkban lakó idegen ajku nemzetiségek, nagyon csekély kivétellel, szokásaikban és viseleteikben be voltak mutatva lapunk olvasóinak. Ezuttal egy kevésbé ismert népfaj alakját mutatjuk be a vend vendéghivogatóban.

Vas- és Zalamegye déli részében, hegyektől körített termékeny térségben, melynek nyugoti része Stájerországgal határos, mintegy 130 faluban laknak a közel 80 ezer lélek számot tevő vendek, a nagy szláv törzsnek maradványa, mely a népvándorláskor hazánk ama részében szorult. Évszázadokon át megőrizte nyelvét, noha irodalma az imádásos könyveken s egy pár eredeti s magyarból fordított népdalon túl nem terjed. S habár fajrokonai tulnyomó számától csak a Mura vize választja el, nem törekedtek arra soha, hogy azokkal a kapesot fentartassák. Az egy törzsből való népfaj mindenben elüt egymástól. Míg a stájerországiak a német befolyásnak engedtek, sok német szót véve át nyelvükbe s a beszédbe bizonyos ütemszerűséget használnak, a Murán innen lakó vendek közt a magyar szellem tett hódítást. Hogy a hazánkat lánczént körül övedző idegen ajkuak csoportjában a vendek nem beszélnek a magyar nyelvet, ez nem rajtuk mult; mindamellett a határ közelében a magyar szó sehol sem hangzik annyira is, mint itt.

A vas- és zalamegyei vendek sokban különböznek egymástól. Sőt a vasmegeyeiek két részre oszlanak: a „revenczi”, azaz: kik a síkföldön laknak és a „goricsánzi”, a hegyes vidék lakói. A zalamegyeieket „dolinczi”-nak hívják, azaz: kik lejjebb laknak. A vasmegeyei vendek egy részét „bákárok”-nak is nevezik. Ezek Bajorországból vándoroltak be hazánkba. A Bavisia szóból bákárt csináltak.

A két megye vend lakói közt a legutóbbi időig ruházat tekintetben nem nagy eltérés volt. A dolincziak kevés kivétellel megtartották a régi vászon viseletet, ugy a férfiak, mint a nők. A férfiak viselete nyáron saját készítette vászon ing, lábravaló, kalap és — bőrtarisznia. Add ide a tarisznyát, hadd öltözzen föl — szokta mondani a dolincze nejeknek. A nők viselete derékig érő ing,

egy ártócsos vászon-szoknya s a fön tarka kendő, ünneppal asztali ruha-firma lepedő nagy kendőnek használva. Télen, a nők és férfiak egyiránt, a hideg ellen térdig érő s testhez álló báránybőr föltöt, „kozsi”-t huznak föl. A dolinczek kivétel nélkül katolikusok, nagyon vallások, babonások s ragaszkodnak régi szokásaikhoz.

A vasmegeyei vendek minden tekintetben sokkal szabandevüebbek. Régi viseletöket elhagyták, mely szintén saját készítette vászonból állt. Haladnak a divattal, de ezuttal, különösen a férfiak megmaradtak a magyar viseletnél. A vasmegeyeiek egy része protestáns, még pedig a reformáció első idejéből, midőn a vidék földesurait követve, ártétek az új vallásra. Akkoriban az egész vidék népe protestáns volt. Később Pázmán alatt, midőn a földesurak visszatértek, a jobbágyaikat is ígéretek- és fenyegetésekkel rávették példájuk követésére. Egy tekintélyes rész azonban nem tágitott.

A vasmegeyei vendeket természetes észbeli tehetségük tanulékonyvá teszi, míg a zalamegyeiek közt föltűnően sok a hüle, mit sokan a mocsáros vidék kigözölgesének s az ivó víz rosszágának tulajdonítanak.

Népileti szokásaikból sokat megőriztek, a régi jelleg azonban már nagyobb részt eltűnt. A

Vend vendéghivogató (Mura-Szombat vidékén).

lakodalmas különösen nagy sulyt fektetnek s a mennyire anyagi helyzetük megengedi, nagy pompával szokták megtartani. Az ünnepekre a vendékeket egy fölpántlikázott s fölkendőzött legény szokta meghívni, miután a „sztarisina” (kérő) a szülékkel rendbe hozta a dolgot. Ez az ugynevezett „pozvács”, a kit képünk ábrázol. Kezében tuskés borzall ellátott bot vagy fejze, a hátán hatalmas kulacsale tője fájta borral, az előbbivel pajzánkodik a vászonnéppel és a bámuló gyermek-sereggel, megszurással fenyegetvén öket, az utóbbiból jó ismeréssel kínálja meg, hogy az új házias pár egészségére huzzanak egyet. A vendéghivogatónak, hova utasítás van menni, 20-30 kr. jezárt adnak.

A lakodalmas menet rendszerint gyalog megy a templomba, zenező és nagy krjongatással s közbe-közbetánczozal és pisztoly-durrogatással. A vendégek mindegyike egy iteze kodvertit viz magával az utra. A menetet a tarka-barka pozvács nyitja meg, ezt követi néhány „oszvábica” (nyoszoló leány), köztük a „szenja” (menyasszony), ezután jön a „mladozsenez” (völegény), több „drúzsbán”-tól (vőfélytől) körülveve, utánuk a két pár szülei s azután a vendégek. Legtöbbnyire párosával mennek.

A pozvács szerepe elmés, tréfás egyént

szoktak választani, ki az ebéd alatt a vendégeknek verseket szavalva szokta bemutatni az ételeket. Ebéd közben egy nagy tányéron a lakodalmas menetet ábrázoló kis alakokból álló csoportozatot tesznek az asztalra. Ezt a czukrász-mesterséget is maguk készítik, szépen rá csinálva még a cigányokat is. Ezt „boszman”-nak nevezik s ennek nem szabad elmaradni.

Ejfélikor a menyasszonyt a völegény házába viszik, itt azonban csakúgy ajtókra találának s sok verset kell elmondaniuk, hogy bebocsátassanak, a mit előbb gyenge erőszakkal is megkísértenek. Itt a vendégség újra kezdődik, mig az ételek sorát kása zárja be, mit ugy mondanak, hogy „czoki kása” azaz: vége a dinománomnak. Egy hét mulva ismét összejön a vendégsereg, hogy a lakodalomból megmaradt ételeket elfogyassza. Ezt hívják, hogy „prucsvanje.” A—ch.

Egyveleg.

(Eszőések Ausztráliában.) Uj-Déli-Walesben az 1872 és 73 közt eső nyáron (mert ott a mi teli hónapjainkra esik a nyár) oly bámulatos mennyiségű eső esett, a milyenne a legidősebb emberek sem emlékeznek. Januárban iszonyu viharok voltak. Egy ilyen vihar Maitland fölött és a Hunter-Valley egy részében tört ki s az egész szőlő- és gyümölcstermést megsemmisítette. A mellett három font súlyú jégdarabok estek, melyek mig egyfelől számtalan sok üvegtáblát törték, s így ezáltal is roppant károkat okoztak, addig másfelől a bádoggal és palával borított házfedeleket is üszeszerombolták. Sok épületet a vihar a szó szoros értelmében tova sodort magával.

(Heringek a Fekete-tengerben.) Pár hó előtt a Krim-félsziget déli partjainál Feodosia közelében a heringek oly nagy tömegekben mutatkoztak, hogy naponként 40-50,000 darabot lehetett fogni; ennek következtében a hering ára Odesszán felényire szállt le.

(Mennyibe került Olaszországban a szabadság?) Az 1848-1848-ki hadjáratban a rendes hadsereg s az önkéntesekből elesett 3475, az 1859-kiben 6123, az 1860-1861-kiben 1572 s az 1866-kiban 6289 vagyis mindössze 17,459. Ha ezekhez hozzáveszük a milánói torlaszokon az 1848-ki márcziusi napokban elvérzett 520 s Bresciában az 1849-ki tiz gyászos napon a Haynau katonái által lemészárolt 425 polgárt, a Velence ostroma alatt elesett 6000, a nápolyi és római csatározások áldozatát elesett 1200, a nápolyi torlaszokon a Bourbon reakció által elpusztított 115, s végre az 1848. május havában a palermói ostrom alatt elesett 1100 egyént, azt találjuk, hogy 1848 óta — 1866-ig az olasz függetlenség mindössze 27,854 életbe került. A

sebesültek száma 5-6-szor annyi s 19,578 azoké, a kik forradalmi kísérletekért halál- vagy börtönbüntetését szenvedtek. Az áldozatok financiai részét illetőleg álljanak itt következő tételek: A 48-49-ki hadjárat 205.103.403 frankjába került Piemontnak; a krimi háborubani részvétel 49.761.243 frankba, az 1859-ki háboru 268.854.909 frank s azonfelül Nizza s Savoyába. Az 1866-ki háboru körülbelül 10 milliót emésztett föl. A hadisarczokot 59 és 48-49-ből alig lehet fölszámítani. — Milano 1848-ban 41 milliót költött, Velencének az 1848-ki ostrom 50 milliójába került, a római ideiglenes kormány pedig 73 milliót adott ki az ostrom alatt.

(Indiánusok igazságszolgáltatása.) Colfax erdejében darab idő óta musquakies-indiánok ütöttek föl tanjnyújtak. Itt valóságos halászatok. Rövid idő előtt kikapták évi pénzeiket. Első gondjuk volt szeszes italokat vásárolni. Egyikük aztán ittassal állapotában megölte nejét. Erre törzsársai bírásokkal fölötte és álom nélkül éhalálra ítélték. Az ítéletet végre is hajtották. Lekötötték egy fatörzshez, ugy hogy csak fejét fordíthatja jobbra-balra. Nem adtak neki sem ételt, sem italt, aludni sem hagyták. Az elítélt jellemző nyugalommal viselte el e helyzet kínait és nyolcznap iszonyu szenvedés után végre meghalt.

(„Magyarország pénz-, hitel- és ipar-intézetei 1873. márczus hó végéig.” (Magyar Compass.) Szerkesztette Mihók Sándor. I-ső évfolyam. — Mihók ur nem csekély szorgalommal állította össze a munkája czímében megjelent részvénytársaságok névsorát, alakulási idejét, részvénytőkékük mennyiségét, részvényeik számát, némelyeknél megemlítve még a tartalék- és segélyalapot is. Előnye e 115 lapnyi könyvecskeknek, hogy rovatosan lévén összeállítva, könnyű áttekintést nyújt. — hátránya azonban, hogy különben is csekély terjedelme daczára két nyelvű, magyar s német szöveggel lévén ellátva s a rovatos összeállítás is nyomdászati tekintetben tetemes tépazarallás járván: tulajdonképeni tartalma rendkívül sovány és kevés. Némi lapozgatás után meggyőződünk arról is, hogy feltétlen teljességgel Mihók ur összeállításai sem tarthatók igényt. Ha azonban nem annyira gyakorlati üzleti, mint inkább statisztikai tudományos szempontból tekintjük e munkát, úgy el kell ismernünk, hogy Mihók S. ur igen érdekes képet nyújtja a részvénytársulati ügy nagy fejlődésének hazánkban. A legnagyobb fejlődést a pénzintézeteknél látjuk. 1872. végén a magyar korona területén föllélt: 232 bank 167.921.000 forint befizetett alaptökével, 49 népbank 3.524.109 forint befizetett alaptökével, végre 305 takarékpénztár 22.845.207 forint befizetett alaptökével. Megemlítendő még a segélyző és önszegélyző egyletek, melyeknek száma 1872 végén 144 volt 8.577.348 frt befizetett törzsvagyonnal. E néhány szám eléggé tanúsítja, mily érdekes Mihók ur könyve a művelt üzletemberre, politikusra s tudományos statisztikusra nézve egyaránt. — Ez első évfolyamot képező kötet Aigner Lajos bizományában jelent meg, s ára 1 ft 50 kr. Ezuttal is meg fog jelenni minden év május havában.

(A „Hivatalos statisztikai közlemények”-ből) megjelent a VI. évfolyam I. füzet. Tartalma: Magyarország bányászata 1870-ben és 1871-ben. Hivatalos adatok alapján szerkesztette Bedthy Leo min. titkár az orsz. statisztikai hivatalban.

(„Bölcsészeti levelek egy barátomhoz.”) írta dr. Silberstein Adolf. E levelek az „Ung. Lloyd” tárczájában jelentek meg eredetileg, s a szerző az önálló kiadás számára fordította le magyarra. Szerzőnek ezéja e munkában az volt, hogy bölcsészeti kérdéseket, némi egybefüggésben fejtegetsen, nők által is érthető és élvezhető egyszerű módon. Elveleket márkakor is, midőn azok a német lap tárczájában megjelentek, érdekléssel fogadta kivált a női közönség, s kétségkívül a magyar kiadásnak is lesz elég olvasója. A könyvet, mely Trefftort miniszternek van ajánlva, Zilahy Sámuel adta ki s ára 1 ft.

(„Az angol nyelvvel szerinti oktatása”) című tankönyvből megjelent a III-ik rész utolsó, 33-ik levele. Ezzel be van fejezve az egész nyelvtan, melynek megjelenését már lapunk is több ízben méltányolva említé föl. Az egész mű f. h. 15-ig még az előfizetési áron, 8 frtért szerzőnd: Peneuczky Nagy Sándor tanárnál Debreczenben megrendelhető.

(A „Képes Kiállítási Lapok”) újabb számai következő tartalommal jelentek meg:

nagyhercegek mindig osztrák, a király és a főhercegek orosz egyenruhában jelentek meg. — **Kedden** Schönbrunnban volt ebéd s az ottani várszínházban díszelőadás, mely után a schönbrunni kert fényes kivilágítása a nagyszerű tűzjáték követte. **Szerdán** az orosz császár tiszteletére nagy katonai parádét rendeztek, melyben 38 gyalog zászlóalj, 18 lovas század és 88 ágyú, öt osztályba osztva, vett részt. Az udvari várpalotában adott nagy díszbened az orosz császár és a király kölcsönösen felköszöntötték egymást. Este „Lohengrin“ előadása az operaházban, teljes kivilágítás mellett; ezután estély Hohenlohe hgnél. **Csütörtökön** az orosz császár és a nagyhercegek megjelentek a kiállításban. A császár a szibériai pavillonba ment, s innen az orosz ágyú-udvarba, hol az ausztriai császár várt rá. Erre a felségek együtt látogattak meg az iparpalotát megzemlélve a kiállított tárgyakat. — Az orosz császár elutazása szombatra volt kitűzve.

** (Vilmos német császári) nejevel e hó 21-ére várják Bécsbe; a württembergi királyt július elsejére. — **Károly romániai fejedelm** neje nagyszámú kísérettel a „Csermare“ hadigőzönsön június 5-én reggel fél 6 órakor érkezett Pestre; a hajóról kiszállva, egyenesen az államvaspályához hajtatott, s Bécsbe utazott. — **Milán** szeptember 1-én szintén a hét végén várták Kőbányán, hol a bécsi vasútra szállva egyenesen tovább fog utazni — az osztrák fővárosba.

— (Bartakovics néhai egri érsek) holttesteminek beszentelése e hó 4-én történt meg Egerben, nagy egyházi gyászpompával, melyet Szamassa szepesi érsek végzett. A bobalzsamozott testet a főkapitány részéről Lengyel Miklós kispripost s az udvari papok közül ketten kísérik Alsó-Ele-fántra, hol a Bartakovics-család sírboltjába, szülői és testvére mellé, fog örök nyugalomra tétetni. Az elhunyt érsek sajátkezűleg írta meg végrendeletét s általános örökösül egyházmegyéjét tette; a jelen-tékeny hagyomány a végrendelező szándékához képest első sorban népevel és egyházi célokra fog fordítani.

** (A honvédelmi miniszter.) Szende Béla rendeletet bocsátott ki a honvédtisztekhez, tudtul adva, hogy azok, kik a magyar nyelvet nem bírják, előmenetelre nem számolhatnak.

** (Dicséretes tett.) Gr. Viczay Héder győrmegyei főispán minden gazdaságjának, ki a bécsi világtárlatot meg akarja látogatni, 100 forintot utalványozott.

— (Sz. Török János) világ-utazó hazánkfiá, ki már két ízben látogatta meg Ausztriát, közelebről tért haza, az indiai szigettengeren, Hátsó- és Elő-Indián, a Persa- és Arab-tenger-öblön, Nyugot-Azsián, a görög szigettengeren és Konstantinápolyon keresztül, híven értesítve lapunk olvasóit hosszas utazásának érdekes élményeiről és tapasztalatairól. Nemsokára ismét utnak indul Dél-Amerika keleti partjaira Buenos-Ayresbe, hogy földünk e vidékét is megismerje. Leveleivel a tulsó félévről is föl fogja keresni lapunkat.

** (A budai krisztinavárosi szinkörben) újabb ismét két jótékony czélú előadás volt: június 1-én a budai nőegylet javára, jun. 5-kén pedig az erzsébetfalvi iskola részére. Az első előadásból 156 ft 63 kr. szolgálatot át Fehérváry szingazgató az egyetelnökségének, melyért az nyilvánosan köszönetet mondott.

** (Nagy-Marosnál) a magyar gőzhajózási társulat „Honvéd“ nevű gőzöse ünnep elsőnapján szerencsétlenül járt, géptengelye eltört s az utazók csak nyolcz óra múlva más hajón mehettek tovább.

** (Tátrafüred (Schmecks), mely a központi Kárpátokban 3280 láb magasságban fekszik s tájrajzi tekintetben Európa legszebb pontjai közé számíttatik, belberendezés tekintetében is folyton halad a kor szellemével. Az eddigi hideg vizgyógy-s forráskezelés mellett ugyanis behelölési készülékek (Inhalations-apparate), törpefenyővel, és sós fürdők is rendezettek be, s a lakszobák száma

újabb ötvennel szaporítottott. Az orvosi kezelést pedig a pesti tudományos körökben előnyösen ismert dr. Szontágh Miklós viszi. Megjegyzendő, hogy Tátrafüred a poprad-felkai vasuti állomástól (kassa-oderbergi vonal) csak egy órányira fekszik.

** (A pénzvilág főeseménye) a Weikersheim bécsi bankház bukása; mintegy 3 millió forint hiánnyal bukott meg. A Weikersheim-czég magyarországi vasutak építésében is részt vett.

** (A bécsi hitelintézetek egyik pénztárnoka) majdnem egy félmillió (430,000) frtg megkárosította, s megszökött. A hű pénztárnok neve: Pokorny Adolf. — fia az ismert nevű bécsi színház-igazgatónak. Az értékpapirokat az intézet pénztárából sikkasztá el, s hogy ez megtörténhetett, azt egy különös körülmény okozá. A pénztárnak ugyanis csak egyik kulcsa volt nála; a második a másod-pénztárnoknál. Ez azonban már hat hét óta beteg, s helyét egy fiatal ember foglalta el, kit könnyen lehetett rászedni. Pokorny már 12 év óta volt a Credit-Anstalt központi pénztáránál alkalmazva; igen vagyonos ember volt, de minden vagyonát s az elsikkasztott összeget is, a mostani válság alatt veszítette el. — Egy bécsi távirat ezt mondja, hogy valószínűleg utban van Amerikára felé.

† (Halálhíradások.) Vidacs János országgyűlési képviselőt súlyos családi csapás érte, neje születt Csernyus Jozefina asszony, kitűnő miveltésű nő és ritka derék anya, pünkösöd-hétfőn svábhgyi nyári lakában meghalt. — Sátoralja-Ujhely plébánosa: **Bessenyei Pál** apát és főesperes m. hó 30-án elhunyt 68 éves korában. — **Szluha Imre**, Szluha Benedek szegszárdi képviselő atyja, közelébb hunyt el Czecczen, 87 éves korában. — Esztergomban m. hó 28-kán temették **Bencs Mihály** nyug. gazdaszt, ki egyike volt a legértelmesebb magyar gazdáknak. — **A külföldön** Olaszországnak van ismét nevezetes halottja. Rómából távirat jelenti, hogy **Ravazzi**, egyik legkiválóbb olasz államférfi, ki az előbbi években buzamosabban miniszterelnök is volt, jun. 5-én meghalt.

—x— Figyelmeztetjük e lap t. olvasóit a mai szám hirdetései rovatában a Mészáros Alajos pesti üzlete által közzé tett „Ásványvizek árjegyzéké“-re.

Nemzeti színház.

Péntek, máj. 30. „Az ideszek.“ Vigj. 3 felv. Irta Sardon; ford. Feleki M.
Szombat, máj. 31. „Hunyady László.“ Opera 4 felv. Zenéjét szerette Erkel Ferencz. (Carina Anna és Ellinger Jozefa k. a. föllepteül.)
Vasárnap, jun. 1. A színház zárva volt.
Hétfő, jun. „A strike.“ Népszínmű 3 felv. Irta Szilgigeti és Balázs S.
Kedd, jun. 3. „Lohengrin.“ Regényes opera 3 felv. Irta Wagner R. (Carina k. a. föllepteül.)
Szerda, jun. 4. Először: „Sakk a királynak.“ Vigj. 4 felv. Irta Schaufert A.; ford. Dóczy Lajos.
Csütörtök, jun. 5. „Az afrikai nő.“ Opera 5 felv. Zenéjét szerette Meyerbeer. (Carina k. a. utolsó föllepteül.)

Szerkesztői mondanivaló.

— **Astyages.** Kidolgozása kissé homályos, s kivált a végén való félbeszakítás olyan töredékes teszi, a melyet csak az élvezhet és az érthet, a ki az ó világ mondas történeteit jól ismeri.

— **K-vár.** A-a. Magán uton választottunk — másod ízben a régibb küldemény itt van, s nemsokára jöni fog. Másnemű dolgot is örömmel vennénk.

— **Pest.** G. B. A kérdészt mű könyvkiadásban még nem jelent meg; úgy vagunk értesülve, hogy néhány hét múlva hagyja el a sajtót.

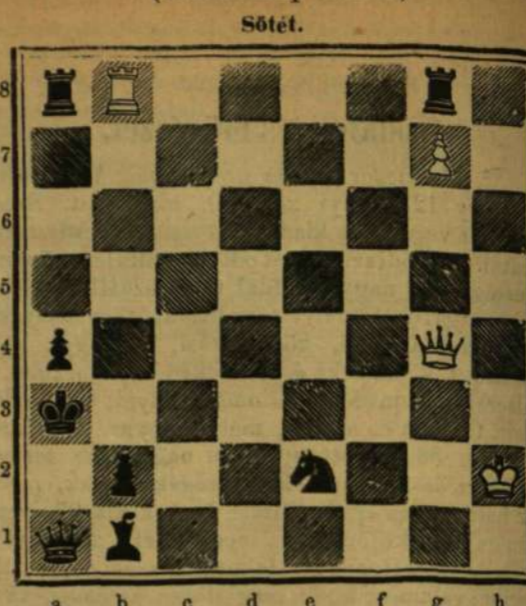
— **Alsó-Szopor.** C. A. Orulunk, hogy egyik közleményünk annyira megnyerte tetszését, hogy ily terjedelmes levélben kívánt annak kifejezést adni. A bizalomnyilvánítás csak bátorító lehet az illető cikkiróra nézve is.

— **Bikal.** R. J. A hirdetések ügyével a szerkesztőség épen nem foglalkozik; az a kiadó-hivatal dolga. A levéllel nem tehetünk egyebet, mint hogy elküldtük postán az illetőnek.

— **Bécs.** L. P. A fényképet átadjuk D-nek. A cikket W. W.-hoz kerjük alkalmilag. A másikat talán csak ez után.

SAKKJÁTÉK.

706-ik sz. f. Shinkman W. A.-tól*) (Grand-Rapidsban.)

Világos.

Világos indul s a huszadik lépésre mattot mond.

A 701-ik számú feladvány megfejtése.

- (Kästner B.-tól Coburgban.)
Vil.	Söt.
1. Hf6—d5	c6—d5: (a)
2. He4—d6†	Kf5—f4
3. Ve7—g5 mat.	
a.	
1.	1. Kf5—e4: (b)
2. Ve7—b4†	2. tetszés szer.
3. e2—e4 mat.	
b.	
1.	1. Ba7—d7
2. He4—d6†	2. Bd7—d6:
3. Ve7—h7 mat.	

Helyesen fejtették meg: Veszprémben: Fülöp József. — **Miskolcon:** Czente József. — **Gelsen:** Glesinger Zsigmond. — **Sárospatakon:** Gérecz Károly. — **Aradon:** Kovács Albert. — **Debreczenben:** Zagyva Imre. — **Jászkisúton:** Galambos László. — **Sziget-Csepelen:** Mayer Károly. — **Ufalun:** Farkas Ferencz. — **A pesti sakk-kör.**

*) Ezen eredeti feladvány megkötöttségére egy ismeretes Loyd-féle kompozíciónak.

Előfizetési felhívás

VASÁRNAPI UJSÁG és Politikai Ujdonságok

1873-ik évi július—decemberi folyamára.

Előfizetési föltételek:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együttlé:
Félévre (július—december) . . . . . 6 ft

Csupán a Vasárnapi Ujság:
Félévre (július—december) . . . . . 4 ft

Csupán a Politikai Ujdonságok:
Félévre (július—december) . . . . . 3 ft

Egyes előfizetéseket legcélszerűbben postai utalvány által eszközölhetők, a melyre bérmentesítést csak egy darab 5 krajczáros bélyeg kívánatik.

Tíz előfizetett példányra gyűjtőinknek egy tiszteletpéldánnyal szolgálnak.

Pest, június-hó 1873.

A Vasárnapi Ujság és P. Ujdonságok kiadó-hivatala (Pest, egyetem-utca 4. sz. a.)

TARTALOM.

Bartakovics Béla (arczkép). — A vén sirásó. — A pénz és a hitel. — Balla Károly (arczkép). — Zuhatag az Al-Dunánál (képpel). — A kedélyhangulatok kifejezése az embernél és az állatoknál (képpel). — Egy amerikai vállalkozó. Földünk ismeretlen részei. — Vend vendég-hivogató (képpel). — Egyveleg. — Tárház: Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyetek. — Egyház és iskola. — Mi újság? Nemzeti színház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti-naptár.

Felölös szerkesztő: Nagy Miklós (L. magyar-utca 21. sz.)

Buda-Pest, június 15-én 1873.

Előfizetési föltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együttlé: Egész évre 12 ft. — Félévre 6 ft.
Csupán a Vasárnapi Ujság: Egész évre 8 ft. Félévre 4 ft. — **Csupán a Politikai Ujdonságok:** Egész évre 6 ft. — Félévre 3 ft.

Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokot illetőleg: Egy négyzser hasznótt petit sor, vagy annak helye, egyszeri ígatásnál 10 krajczárba; háromszori vagy többszöri ígatásnál csak 7 krajczárba számítatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad Bécsben: **Oppelik Alajos.** Wollzeile Nr. 22. és **Haasenstein és Vogler,** Wollzeile Nr. 9. — Bélyegdíj, külön minden ígatás után 30 kr.

Gróf Majláth Antal.

(1801—1873.)

A mult hónap ismét kevesbitette egygyel azon hazafias szellemü konzervatív államférfiak számát, a kiknek munkássága már a forradalom előtt méltó elismerésben részesült a hazában, de a kik azért a legújabb politikai életben is hasznos tevékenységben töltötték utolsó éveiket. Az újabb, korán vénülő nemzedék még nem tudjuk fog-e annyi munkás öreget hagyni a jövő évtizedekre, mint a mennyien mi hozzánk átjötték a harminczas és negyvenes évek nevezetesebb harcossai közül, megérvén a szibbadt tétlenségben töltött két évtized után az újabb alkotmányos élet időszakát, mely a hatvan-hetediki állami kiegyezés és a koronázás által nyílt meg.

A máj. 14-én elhunyt gróf Majláth Antal is ezek közé tartozott s benne a főrendi osztály egyik tiszteletreméltó tagját, a néhány még élő politikai veterán egyik megbízható bajtársát, a haza egyik, minden körülmények közt hűnek ismert fiát vesztette el.

Gróf Majláth Antal Budán, 1801. febr. 22-dikén született. Atyja gr. Majláth József, anyja báró Sennyey Mária kitűnően gondos nevelésben részesítették. Alsóbb iskoláit Sátoralja-Ujhelyen és Pesten a kegyesrendiek tanodájában, majd a későbbiek Pozsonyban s végre a jogi tanfolyamot Győrött végezte. Iskolai tanulmányaiiban oly korán haladt, hogy Pesten már 1817-ben a bölcsészet tudorává avattattott. Mint másodéves jogász Győrött megyei aljegyző, az év végével Pesten a királyi tábla esküdtje volt, s a mint az ügyvédi vizsgát letette, ismét aljegyző lett Zemplénmegyében, mely után ismét a főjegyzői állomásra lépett.

De ily korán közhivatalba lépve, nem maradhatott olyan szűk körben, a minőt egy magyar vármegye nyújthatott tapasztalatokra vágyó szellemének. 1823-ban már Fiumében találjuk, mint kormányzósi

titkárt, s itt 1827-ig, alig négy év alatt már ülnökségre és kormányzói helyetteségre emelkedvén, Budára hivatott a helytartósághoz s ott tanácsosnak nevezetett ki. Itt még két évet sem töltött, midőn 1830-ban, még 30 éves kora előtt, Zemplénmegye főispánjává neveztek ki s rövid időközben 1832-ben az udvari kancelláriánál udvari tanácsos, 1836-ban alkancellár, 1839-ben pedig főkancellár lett. Mind e magas állásokon nevezetes szolgálatokat tett a közügyeknek s a politikai ellenzék rokonszenve

kezdette szereplését. Jelen volt az 1825—27-diki, az 1830-diki s az 1832—36-diki országgyűléseken, s mint a főrendiház tagja és az ősi alkotmány hű védője gyönyörű latin szónoklatai által is országos hirre emelkedett. Előadása már első szereplése idejében, később pedig, a magyar nyelv életbeléptetése után saját anyanyelvén is, folyékony, könnyen érthető, de mégis ékeesen kidolgozott volt. Rendesen higgadtan beszélt, de olykor-olykor rohamos modora még megnyerőbbé tette.

GRÓF MAJLÁTH ANTAL.

Az a sokféle hivatalos állás, melyen át a kancellárságig emelkedett, mind szolgált valamivel nem közönséges képzködéshöz. Mint fiumei kormányzóhelyettes teljesen elsajátította az olasz nyelvet, melyen nemzetgazdasági ismereteit bővítette. Mint zempléni főispán elnöki tapintatát s a tanácskozások vezetésében való tehetségeit fejlesztette, míg ugyanakkor mint az 1831-iki kholerai mozgalmak idejére ki-nevezett kormánybiztos az intézkedésekben való erélyét tette próbára. — Azt a szerepet, mely később Pestmegyének jutott, még a harminczas években jóformán Zemplénmegye jászotta, hogy minden közérdekű kérdést minden oldalról és sok elmeállal megvitatott közgyűlésein s olyan férfiak által mint Dessewffy Aurél, Kossuth Lajos, Barkóczy János, Sztáray Albert stb., a politikai színezet minden árnyalata képviselve volt a megyében.

Alkancellárrá gr. Reviczky Ádám bukása után a helyébe lépett népszerűtlen, söt országosan gyűlölt gr. Pálffy Fidélmellé nevezetett ki Majláth Antal, kinek rokonszenves s még politikai ellenfeleivel is bizalmat keltő egyénisége is csak kevéssé el-lensulyozhatta amaz ingerülten és szakadatlanul folyó támadásokat, melyeknek vég-célja volt Pálffy-t lehetetlenné tenni.

Alkancellárrá gr. Reviczky Ádám bukása után a helyébe lépett népszerűtlen, söt országosan gyűlölt gr. Pálffy Fidélmellé nevezetett ki Majláth Antal, kinek rokonszenves s még politikai ellenfeleivel is bizalmat keltő egyénisége is csak kevéssé el-lensulyozhatta amaz ingerülten és szakadatlanul folyó támadásokat, melyeknek vég-célja volt Pálffy-t lehetetlenné tenni.

HETI-NAPTÁR.																
Hónapt-és hetnap	Katholikus és protestans naptár	Görög-orosz naptár	Izraeliták naptára	N a p			H o l d									
			Siv. R.	h	p.	ó.	h	h	nyug.							
8 Vasár	E1Sz. hár. vas.	ESz. hár. v.	27 G Pün. vas.	13	77	39	4	3	7	54	220	10	5	23	2	23
9 Hétfő	Jézus sz. vére	Első	28 Pünk. hétf.	14	78	36	4	2	7	55	232	55	6	40	2	47
10 Kedd	Margit kir.	Margit	29 Theodox	15	79	33	4	2	7	56	246	41	7	58	3	18
11 Szerd.	Barnabás	Barnabás	30 Izsaák	16	80	31	4	2	7	56	260	34	9	11	3	59
12 Csüt.	Ur napja	Tóbiás	31 Hermeias	17	81	28	4	2	7	56	274	30	10	11	4	64
13 Pént.	Páduai Antal	Páduai Antal	1 Junius	18	82	25	4	2	7	57	288	44	10	39	6	2
14 Szom.	Vasul nagy pk.	Elizeus	2 Nicéphor	19	83	23	4	2	7	58	303	13	11	34	7	21

Holdváltásai. ☉ Holdtölte 10. 11 óra 17. 5 perczkor ójfel.